گفتوگۆی خەیاڵکردی نێوان

مارکس و باکونین

نووسینی : Morris Cranston

و. لە فاسییەوە: هەژێن

لە بڵاوکراوەکانی سەکۆی ئەنارکیستەکانی کوردستان

جێتیوەر 2010

بەرایەك بۆ دیالۆگ

وەك دەزانین، پەیوەندی نێوان « كارل هاینریش ماركس Karl Heinrich Marx» و میخایل ئەلێكساندرۆڤیچ باكونین Mikhail Aleksanderovich Bakounine» وەك دوو كەسێتی ناسراوی نێو بزووتنەوەی سۆشیالیستی و بەدیاریكراوی نیونەتەوەیی یەكەم زۆر دژوار و پڕناكۆكی بوو.

ئەم گفتوگۆ خەیاڵكردە، كە هیچكات ڕووی نەداوە، یەكەم جار لە ڕادیۆ (BBC)ی لەندەن لە ئۆكتۆبەری 1962 لەلایەن« مۆریس كرانستۆن Morris Cranston» بڵاوكراتەوە، هەروەها لە دێسەمبەری هەمان ساڵدا لە گۆڤاری «ئەنارکی -Anarchy» لە لەندەن چاپكرا و دواتر وەرگێڕدرایە سەر زمانی ئیسپانی و لە چەندین گۆڤاردا لە پاریس و ئەمەریكای باكوور و خواروو بلاوكراتەوە.

هاندەری وەرگێڕانی ئەم گفتوگۆیە -كە بەڕادەیەك مشتومرێكی هزری لە خۆگرتووە و كورتییەك لە ناكۆكییە هزرییەكانی ئەو دوو كەسێتییە و تەنانەت ئاراستە جیاوازەكانی نێو نێونەتەوەیی یەكەم دەخاتە ڕوو- بۆ ئەو نائاگابوونە یا بەهەڵەگەیشتنە دەگەڕێتەوە، كە لەنێو بزاڤی سۆشیالیستی كوردستان و ناوچەكەدا، لەمەڕ ناكۆكییەكانی نێو نێونەتەوەیی یەكەم و جیاوازییەكانی ماركسیزم و ئەنارکیزم زاڵە، ئەوەش بۆ زاڵی ماركسیزم-لێنینیزم وەك ئایدیۆلۆژیایەك و پاگەندەی پارت و ڕێكخراوە چەپەكان، كە هاوتەریب لەتەك پاگەندە ژاراوییەكانی میدیای دەسەلاتداران دیوی ڕاستەقینەی ناكۆكییەكان و ئاراستە و بنەماكانی هزری «ئەنارکیستی»یان شێواندووە و باڵێكی گەورەی نێونەتەوەیی یەكەم، كە بزووتنەوەی كرێكاری خوارووی ئۆروپا بوو، شێواندووەتە دوژمنی چینایەتی خودی كرێكاران و بە دژەپڕۆلیتێری و وردەبۆرژوازییانەیان ناواندووە. ئەمە لە كاتێكدا كە ئەزموونەكانی

شۆڕشــی 1917 - 1921ی ئۆکتــۆبەر و شۆڕشــی ئیسـپانیا 1936 – 1939، ئەوەیــان ســەلماندووە، کە دوژمنــی چینــایەتی چەوســاوان بەگشــتی و کرێکــاران ئەوانەن و ئەوانە بــوون، کە لەژێــر دروشــمی بــریقەداری هەڵخڕێنەرانەدا دەسەڵاتخوازیی خۆیان بەسەر کۆمیتەی کارخانەکـان و ئەنجـومەن(سـۆڤییێت)ەکـانی کرێکـاران و سـەربازان و دەریاوانـان لـە شۆڕشی 1917دا سەپاند و لە هەنگاوی دووەمدا کارخانەکانیان لەژێر بەڕێوەبەرایەتی کرێکاران دەرکێشا و کۆمیتەکانیان هەڵوەشاندنەوە و ئەنجومەنەکانیــان کەنــارەگیرکرد و بەڕێــوەبردنی کۆمەڵگەیــان لە دەســەڵاتی پارتەکەیانــدا کــورتکردەوە، بــۆ جێبەجێکردنــی ئەم پلان و پیلانـانەش، دنەدانــی گیــانی دەســتەگەری (سـکتاریزم) و پڕکـردنەوەی زیندانەکان و گولەبارانی بە کۆمەڵی شۆڕشگێڕە پێشەنگەکانی شـۆڕش و دروستکردنی دەزگەکانی سیخوڕی و تۆقاندن، پێویستی بێچەندوچوونی ئەو سەرکوتە بوون.

ســەرکوتی شۆڕشــی ئۆکتــۆبەری 1917 لە ڕوسـیە لەلایەن سۆشیالیسـتە دەســـەلاتخوازەکانەوە، تەنیــا بە کوشـــتن و ڕاونـــانی سۆشیالیســـتە دژەســەروەرەکان - کۆمەڵکـوژی ڕاپەڕیـوانی کرۆنشـتات و دژەخـونی لە جوتیارە کۆمونخوازەکانی ئۆکرانیا و .. تد- کۆتایی نەهات، بەڵکو حەفتا ســاڵ بزاڤــی سۆشیالیســتی لە سەرتاســەری دونیــادا کــردە قوربــانی بەرژەوەنــدییە ناپڕۆلیتێرییەکــانی دیکتــاتۆریی پــارت و جەنراڵەکــانی ئیمراتـۆری ئەو پارتە و زەمینەخۆشکردن بۆ ئەو دڕندایەتییەی نەزمـی نیئۆ لیبڕالیزم، کە ئەوڕۆکە مرۆڤـی تائاسـتی دڕنـدە دابەزاندووە و کـار لەسەر ڕۆبۆتکردنی مرۆڤ دەکات.

ئەگەر بەوردی سـەرنجی ئەزمـوونی ڕاپەڕینەکـانی دەوروبەری خۆمـان لەوانە ڕاپەڕینەکــانی 1979ی ئێــران و 1991ی عیــراق بــدەین، ئەوا ئەوەیــان ســـەلماندووە، کە دوژمنـــانی بزاڤـــی سۆشیالیســـتی پــاش

سەرمایەداران، ئەوا دەستەگەریی و ئایدیۆلۆژیاگەرین، کە بێجگە لە شکست و پرشوبڵاوی و شەڕی لابەلایی و دەسەلاتخوازانەی گرووپە رامیارییەکان، هیچیتر بەرهەمناهێنن و لە بەرامبەریشدا دەبنە هۆی بەهیزکردنی دەسەلاتی دوژمنانی چینایەتیمان و گیرکردنی بزووتنەوەکە لە کایە پاشکۆییەکانی رێکخراوە زەردەکان و بەفێڕۆدانی وزەی شۆڕشگێڕانەمان لەپێناو دەستاودەستپێکردنی دەسەلات لە پارت و پارلەمانێکەوە بۆ دیکتاتۆریی پارتێك بەنێوی کرێکاران و سەرجەم چەوساوان. دواجار دوورخستنەوەمان لە ئامانجی کۆتاییی، کە سەرنگونکردنی سەروەری چینایەتی و رۆنانی کۆمەڵگەیەکی سۆشیالیستیی ئازادە.

ئامانج لەم وەرگێڕانە، کردنەوەی دەرگەیە بەڕووی جیاوازی بۆچوون و رەخنە، هاندانی هاوڕێیان بۆ هەڵدانەوەی ڕاستییە شاراوەکانی بزاڤی سۆشیالیستی و هەڵخڕاندنی بزاڤێك لەسەر پایەکانی خۆبیرکردنەوە و خۆبڕیاردان و خۆجێبەجێکردن، بزاڤێك دوور لە شوانەیی ڕامیارە پیشەییەکان و ڕابەرایەتی پارت و سەروەری دەسەڵاتخوازان.

گفتوگۆی خەیاڵکردنی نێوان مارکس و باکونین*

باکونین: «مارکس»ی خۆشەویست، من تەنیا دەتوانم چایی و توتنت پێشکەش بکەم، بێجگە لەمە، بە ئەفسوسێکی زۆرەوە دەبێت پێتان بڵێم لەم ساتەدا هەژاری بەربینی گرتووم و توانای میوانداری و پەزیراییم زۆر کەمە.

مارکس: باکونین، من هەمیشە هەژارم و لەبارەی هەژارییەوە شتێك نییە نەیزانم. خراپترین نەهامەتییە.

باکونین: کۆیلەتی خراپترین نەهامەتییە، نەك هەژاری. فنجانێك چاییت بۆ تێ بکەم؟ من هەمیشە چایی دەمکراوم هەیە و خزمەتکارە ئینگیزەکان زۆر میهرەبانن. لە یادمە کاتێك کە لە «پادینتن گرین Paddington Green» دەژیام یەکێك لەم خزمەتکارانە بەنێوی« گریس Grace» لەو هەمەکارانە بوو لە بەیانییەوە تا نیوەشەو بە ئاوی گەرم و شەکرەوە بەردەوام بە پلەکانەکاندا سەروخواری دەکرد.

مارکس: بەڵێ چینی کارگەر لە بریتانیا ژیانێکی سەخت و دژواریان هەیە و دەبێت یەکەمین دەستە بن، کە شۆڕش بکەن.

باکونین: دەبوو وابووایە، بەڵام پێت وایە ئەوە ڕوو بدات؟

مارکس: سەرەنجام ئەوان یا ئاڵمانەکان دەیکەن.

باکونین: ئاڵمانەکان هەرگیز ڕانەپەڕیوون. پێیان باشترە بمرن، لەوەی شۆڕش بکەن.

مارکس: ئەوە پرسی خوو و مێنتالیتی نەتەوەیی نییە، پرسی گەشەی پیشەسازییە، کە تێیدا کارگەران هوشیاری چینایەتی بەدەست دێنن.

باکونین: لە «ئینگلاند»دا هوشیاری چینایەتی لە ئارادا نییە. خزمەتکارێك کە باسی باشییەکەیم کرد، تەواوی ملکەچ و تێکشکاو و بێدەنگ بوو، کە ئەوم ئاوا دەبینی فرە نائاسودە دەبووم.

مارکس: وا دەردەکەوێت کە خۆشت بەهرەکەشیت لێ کردبێت.

باکونین: لەندەن پڕە لە ڕەنجخۆری و بەهرەکێشی، سەرەرای ئەوەی کە ئەم شارە گەورەیە پڕە لە وێرانە و کۆڵانی تاریك، لەتەك ئەوەشدا هێشتاکە کەسێکیان تێدا نییە کە لە بیری سەنگەر گرتندا بێت. بەهەرحاڵ لەندەن جێگەی کەسانی سۆشیالیست نییە.

مارکس: بەڵام تەنیا جێگەیەکە کە ئێمە دەگرێتە خۆی. من پانزە ساڵە لێرە دەژیم.

باکونین: بەداخەوە، کە تۆ هیچکات نەهاتی بۆ «پادنتن گرین» بۆ دیدەنیم. لەوێندەرێ نزیکەی دوازدە مانگ مامەوە و دوێنێ کە کارتەکەتم بەدەست گەیشت، کەوتەوە بیرم کە زۆر دەمێکە یەکترمان نەدیتووە. ڕاستییەکەی دواجار لەو ڕۆژانەوە کە لە پارس دابڕاین.

مارکس: من ناچار بووم کە لە 1845دا لە پاریس دەرچم.

باکونین: بەڵێ لە یادمە، من تاوەکو 1847 لەوێ مامەوە و ساڵێك پاش دیدارەکەمان لە بەرلین و کەمێك پێش هەڵچوونەکەی «درێسدن Dresden»، کە تێیدا کەوتمە دەستی دوژمن. ئەوان 10 ساڵ منیان

زیندانی کرد و دواتر ڕاپێچی سیبریا «Siberia»یان کردم، بەڵام هەروا کە خۆت دەزانیت لەوێندەرێ هەڵهاتم و هاتمە لەندەن، ئێستاش لە ئیتالیا سەرپەنایەکم بۆ ژیان هەیە و هەفتەی داهاتوو دەچمە فلۆرێنس «Florence».

مارکس: زۆر باشە، بەلانی کەمەوە تۆ بەردەوام خەریکی گەشتکردنی.

باکونین: ناچارم. من وەکو تۆ شۆڕشگێڕێکی دیار نیم. دەسەڵاتدارانی ولاتانی ئەوروپایی منیان ئاوارە کرد.

مارکس: هەمان دەسەڵاتداران منیشیان لە چەندین وڵاتدا وەدەرناوە. سەرەڕای ئەوەش هەژاری منی ماڵبەکۆڵ کردووە.

باکونین: دەستکورتی لەبارەی منیشەوە هەروایە. من بەردەوام بێپارەم و ناچارم لە دۆستان قەرز بکەم. پێم وایە بێجگە لە ڕۆژانی زیندان، بەشێکی بەرچاوی ژیانی خۆم بە قەرزکردن لەم و لەو بەسەر بردووە و هەنووکەش کە تەمەنم پەنجا ساڵە هەرگیز لەبارەی پارەوە بیرم نەکردووەتەوە، چونکە لایەنێکی بۆرژوازیانەی هەیە.

مارکس : لانیکەم خەرج و باری خێزانت لەسەر شان نییە و لەم بارەوە خۆشبەختیت.

باکونین: لەوانەیە بزانیت کە من لە پۆڵۆنیا هاوسەریم کردووە، بەڵام منالم نییە. کەمێك چایی بخۆرەوە. کەسێکی ڕوسی بەبێ چایی هەرگیز ناتوانێت بژێت.

مارکس: تۆش ڕوسییەکی تەواوی و لە کەتواردا خانەدانی. لەوانەیە

کارایی دانان لەسەر هۆشی پرۆلیتاریا بۆ کەسێکی وەك تۆ ئاسان نەبێت.

باکونین: ئەی مارکس، بەخۆت چیت؟ مەگەر تۆ کوڕی پارێزەرێکی بۆرژوای خۆشگوزەران نیت؟ ئەی ژنەکەت کیژی بارون ڤێستفالین و خوشکی شالیاری ناوخۆی پروس نییە؟ هەرگیز ناتوانرێت تۆ لە خێزانێکی ئاسایی هەژمار بکرێیت.

مارکس: سۆشیالیزم بێجگە لە کارگەران پێویستی بە ڕۆشنبیرانیش هەیە. لەو نێوەدا لە شەوانی سارد و بێخەوی دوورخراوگەدا، برسییەتی و جەور و ستەمی زۆرم چەشتووە.

باکونین: شەوانی زیندان درێژتر و ساردترن، من وەها لەتەك برسییەتی ڕاهاتووم کە هەنووکەش زۆر بەکەمی هەستی پێدەکەم.

مارکس: لەو کاتەوەی کە لە «لەندەن»م لە خانووگەلی وێرانە و هەرزان و قەبزدا ژیان دەکەم. من زۆر جار ناچار بووم، کە پارە قەرز بکەم و خواردن بە قەرز بهێنم و دواتر بۆ بژاردنی لیستی قەرزەکانم، جلوبەرگم بە بارمتە دابنێنم. مناڵەکانم فێربوون لە پشت دەرگەوە بە داواکەرانی قەرزەکان بڵێن، کە من لە ماڵ نیم. هەموومان، هاوسەرەکەم، من، خزمەتکارە پیرەکەمان، هێشتاکە لە دوو ژووردا دەژین و پارچە کەلوپەلێکی چاك و خاوێنی تێدا بەدی ناکرێت. من لەسەر هەمان مێز کار دەکەم، کە هاوسەرەکەم لەسەری چنین و درومان دەکات و منالەکان بە یاریکردنەوە خەریك دەبن. زۆربەی کاتەکان بێ خواردن یا بێ ڕۆشناییین، لەبەر ئەوەی کە بۆ کڕینیان پارەمان نییە. سەرەرای ئەوەش هاوسەرەکەم و منالەکانیشم نەخۆشن و ناتوانم بیانبەمە لای پزیشك، لەبەر ئەوەی نە توانای دانی پارەی پزیشك و نە

توانای کڕینی دەرمانێکم هەیە، کە بۆیان دەنووسێت.

باکونین: مارکسی خۆشەویست، دۆستانێکی میهرەبانی وەك هاوکارت «ئەنجلس» بۆچی یارمەتیت نادەن؟

مارکس: ئەنجلس لە ڕادەبەر سەخاوەتمەندە، بەلام هەموو کات لە توانایدا نییە یارمەتی من بدات. بڕوا بکە، کە هەر جۆرە بەدبەختییەك بەسەرم هاتبێت و گەورەترین نیگبەتیش کە هەشت ساڵ لەوەوبەر بە مردنی کوڕەکەم ئێدوارد «Edouard» کە شەش ساڵان بوو، ڕووی لە من نا، هەر ئاگای لێم بوو. فرانس بیکن «Francis Bacon» پێی وایە کە کەسانی هەڵکەوتە هێندە لەتەك جیهان و سروشتدا پەیوەنییان هەیە و سەرنج دەدەنە شتگەلی تر، کە هەر لەدەستدانێك بە ئاسانی وەردەگرن. من لەم دەستە کەسە نیم و مەرگی کوڕەکەم، وەها ئازاری دام، کە ئێستاش وەك یەکەم ڕۆژی مردنەکەی خەمبارم.

باکونین: ئەگەر پێویستیت بە پارە هەیە، ئەلێکساندەر هەرزن « Alexandre Herzen» پارەی زۆری هەیە و من هەمیشە یەکەمجار بۆ لای وی دەچم و هۆیەك نابینم لەوەی کە کۆمەك بە تۆش نەکات.

مارکس: «هەرزن» ڕیفۆرمیستێکی بۆرژوا و زۆر ڕواڵەتییە و ئامادە نیم کاتی خۆم لەتەك وەها کەسانێك بەسەر بەرم.

باکونین: بەلام ئەگەر «هەرزن» نەبووایە، من نەمدەتوانی یەك دوو ساڵ لەوەوبەر (مانیفێستی کۆمونیست) وەربگێڕمە سەر زمانی ڕوسی.

مارکس: لەتەك ئەوەی کە وەرگیرانەکە دواکەوت، بەڵام بۆ ئەوە سوپاسگوزارم. لەوانەیە وەك کاری دواترت بە وەرگێرانی پەرتووکی

(هەژاری فیلۆسۆفی) دەست پێبکەی.

باكونین: نەخێر مارکسی خۆشەویست. ئەو بە یەکێك لە کارە باشەکانی تۆ دانانێم و بەشێوەیەکی گشتی لەبارەی پییەر جوزیف پرۆدۆن «P.-J. Proudhon»ەوە لەرادەبەدەر بێویژدانی و ناڕوایی بەرامبەر کراوە.

مارکس: ئەم بابەتە بە ئەنقەستە و کەمتر لەمەش نابێت چاوەڕوانیت هەبێت، چونکە وەلامێکە بۆ پەرتووکەکەی وی « فیلۆسۆفی هەژاری».

باكونین: شێوەی مشتومڕ لەتەك سۆشیالیستێکدا بەو جۆرە نییە.

مارکس: پرۆدۆن سۆشیالیست نییە. ئەو نەزانێکی خۆفێرکردووی چینەکانی خوارەوەیە، کە تازە بەم سەردەمە گەیشتووە و خەریکی شتێکە کە نایزانێت. بانگەوازە گەمژانەکانی وی لەمەڕ زانست بەڕاستی وەرسگەرن.

باكونین: من دان بەوەدا دەنێم کە «پرۆدۆن» زۆری لە توانادا نییە، بەڵام سەدان جار لە سۆشیالیستە بۆرجوازییەکان، شۆڕشگێڕترە. وی ئەوەندە لێهاتووە، کە بێئایینی خۆی ڕادەگەیێنێت. سەرەڕای ئەوەی کە وی لایەنگری ئازادی لە هەر جۆرە دەسەلاتێکە و دەیەوێت سۆشیالیزم لە هەر جۆرە کۆتێکی دەوڵەتی بەری بێت « پرۆدۆن» ئەنارکیستە و دان بەوەدا دەنێت.

مارکس: بە واتایەکی تر ئامانجەکانی ئەویش وەك ئەوانەی تۆن.

باكونین: کارایی ئەو لە مندا هەرگیز قوڵ نەبووەتەوە. ئەو لە توندوتیژی خەبات خۆشی نایێت و وێرانکردن بەجۆرێك چێکرنەوە وێنا

ناکات. من شۆڕشگێڕێکی چالاکم، بەلام « پرۆدۆن» وەك تۆ سۆشیالیستێکی تیئۆریکار.

مارکس: مەبەستت لە سۆشیالیستێکی تیئۆریکار چییە، تێناگەم، بەلام بەبێ دوودڵی دەڵێم، کە بە ئەندازەی تۆ شۆڕشگێڕێکی چالاکم.

باکونین: مارکسی خۆشەویست مەبەستم بێڕێزیکردن نەبوو، هەروەها ئەوەم لە یادە کە بە هۆی هانابردنت بۆ دەمانچە لە دانشگەی « بۆن» دەرکرای و بەم پێیە بۆ شۆڕش سەربازێکی باش دەبیت. بەمەرجێك کە بتوانم لە پەرتووکخانەکەی مۆزەخانەی بریتانیا ڕاتکێشمە نێو سەنگەرەکان. ئەوەی کە نێوی تۆم وەك سۆشیالیستێکی تیئۆریکار برد، مەبەستم ئەوە بوو کە تۆش وەك « پرۆدۆن» تیئۆریکاری و من هەرگیز وەك تۆ یا ئەو ناتوانم نامەی فیلۆسۆفیانەی درێژ و پەرتووکی قەبە بنووسم. توانایی من لە ئاست نامیلکەیەکدایە.

مارکس: تۆ پیاوێکی خوێندەواری و نابێت وەك «پرۆدۆن» ساویلکانە بنووسی.

باکونین: ئەوە ڕاستە کە « پرۆدۆن» کەسێکی گوندییە و خۆفێرگەرە و من کوڕی موڵکدارێك، بەلام پێم وایە ئەوەی مەبەستی تۆیە ئەوەیە کە من لە دانشگەی بەرلین فیلۆسۆفی «هێگل»م خوێندووە.

مارکس: باشترین خوێندنت کردووە و من لە سۆشیالیستێکی ڕۆشنبیری وەك تۆ لەوە زیاترچاوەڕوانیم هەیە، کە لە سەنگەرەکاندا تفەنگ بدات بە کۆڵیدا یا تالاری ئۆپێرای « درێسدن» بسووتێنێت.

باکونین: مارکس، شەرمەزارم دەکەیت. من بەخۆم تالاری ئۆپێرام

نەسووتاند و لەڕاستیدا من لە دریێسدن مەبەستی ئاژاوەنانەوەم نەبوو. دەبێت ڕاستی شتەکەت لە یاد بێت، کە ئەنجومەنی زاکسن «Sachsen» دەنگی بە پێکهێنانی میرییەکی فیدراڵی لە ئاڵمانیا دا و لەبەر ئەوەی کە پاشای « زاکسن » دژی هەر جۆرە یەکێتییەك بوو، ئەنجومەنەکەی هەڵوەشاندەوە. خەڵکی کە سوکایەتییان بەرامبەر کرابوو لە مانگی ئایاری هەمان ساڵدا لە شەقامەکانی «دریێسدن»دا سەنگەریان گرت و ڕابەرانی ئەنجومەن کە بۆرژوایانی ئازادیخواز بوون، چوونە نێو تەلاری شارەوانی و میریی کاتییان ڕاگەیاند.

مارکس: لەو بڕوایەدام، کە بۆ کەسێکی وەك تۆ کە دژی هەر جۆرە میرییەکە، ڕووداوێکی دڵخۆشگەر بووبێت.

باکونین: ئیتر خەڵك چەکداربوون و دژی پاشا ڕاپەڕین. لەبەر ئەوەی کە منیش لە دریێسدن بووم، خۆم نایە پێناو شۆڕش. هەرچۆن بوو شارەزایی سەربازیم هەبوو و ئازادیخوازانی زاکسن هیچ جۆرە زانیارییەکیان لەمەڕ چەکداری نەبوو، من لەتەك چەند ئەفسەرێکی پۆلۆنی ستادی فەرماندەیی هێزەکانی شۆڕشمان ڕێکدەخست.

مارکس: سەربازانێکی بەختەوەر بوون، هەرچەندە بۆ تۆ سەرەنجامێکی خۆشی نەبووە.

باکونین: ڕاست دەکەیت. چەند ڕۆژ درێژەی نەکێشا و پاشا هێزی یارمەتیدەری لە پروسەکان وەرگرت و ئێمە بەچۆڵکردنی دریێسدن ناچار بووین. بەو جۆرەی کە وتت هەندێك لە دۆستانی ئێمە، تالاری «ئۆپێرا»یان ئاگر تێبەردا، بەڵام من پێم وابوو تەلاری شارەوانی کە بەخۆمان تێیدا بووین، بتەقێنینەوە، بەڵام پۆلۆنییەکان لەو ناوە نەمان و «مونێر»یش کە لە دواییین ئازادیخوازانی «زاکسن» بوو بڕیاری

گواستنەوەی میری بۆ کێمنیس «Chemnitz» دابوو و من لەبەر ئەوەی کە نەمتوانی بەجێی بهێڵم، وەك بەرخێك بۆ سەربڕین درام بەزەویدا. لە « کێمنیس» سەرۆکی شارەوانییەکەی ئێمەیان لەنێو جێگەدا دەستگیرکرد.

مارکس: بەو جۆرە ڕەوانەی زیندان کرایت. لەپێناو یەکێتی ئاڵمان و لەبەر ئەوەی کە بە زۆر دەتویست میرییەکی ئازادی بۆرژوازی پێك بهێنیت. بەڕاستی گاڵتەجارییە.

باکونین: بۆی هەبوو کە من تەنانەت لەبەر ئەو پرسە لە سێدارە بدەن، بەڵام هەنووکە ژیرترم و لە تۆوە زۆر شت فێربووم. من ساڵی 1848 دژی تۆ بووم، بەڵام هەنووکە دەبینم کە ڕاستت دەکرد. بەداخەوە مەشخەڵی شۆڕشەکانی ئۆروپا منیان فرەتر بەرەو خاڵە نیگەتیڤەکانی شۆڕش ڕاکێشکرد تاوەکو خاڵە پۆزەتیڤەکانی.

مارکس: خۆشحاڵم کە ئەم ساڵانە پەیبردن و هزرانێکی سوودبەخش بوون بۆت.

باکونین: لەتەك ئەوەشدا هێشتاکە، لە شتێکدا من ڕاستم دەکرد. من وەك سلاڤییەك خوازیاری ئازادی و ڕزگاریبوونی نەژادی سلاڤی لەژێر چەپۆکی ئاڵمان بووم و لەو ڕێگە شۆڕشگێڕانەوە کە بەڕوخانی ڕژێمە هەنووکەییەکانی ڕوسیە، نەمسا، پروس و تورکیە و سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی خەڵك لە ژینگەیەکی تەواو ئازاد کۆتایی دەهات، دەگەڕام.

مارکس: کەواتە هێشتاکە بیر لە یەکێتی سلاڤەکان دەکەیتەوە و هێشتاکە هەمان ڕوسە نیشتمانپەروەرەکەی «پاریس»ی.

باكونين: مەبەستت لە ڕوسێکی نیشتمانپەروەر چییە؟ ئایا هێشتاکە پێتوایە کە من سیخوری دەوڵەتی «ڕوسیە»م؟

ماركس: من هەرگیز وەها بیرکردنەوەیەکم نەبووە و یەکێك لە بەڵگەکانم ئەم سەردانییەی ئەوڕۆکەیە، تا پاشکارایی هەر جۆرە گومانێك لەبارەی ئەو بۆچوونە خراپە، بسڕمەوە.

باكونين : بەڵام ئەم بەسەرهاتە بۆ یەکەم جار لە ڕۆژنامەی ڕاینی نوێ«Neue Rheinische Zeitung»دا کە تۆ سەرنووسەری بوویت، بڵاوکرایەوە.

ماركس: من پێشتر ئەم بابەتەم ڕوونکردووەتەوە. بەسەرهاتەکە لەوێوە دەستی پێکرد، کە هەواڵنێرەکەمان لە پاریس پێیراگەیاندین، کە جۆرج ساند «George Sand» وتوویەتی تۆ سیخوری ڕوسیت. دواتر ئێمە بە درۆخستنەوەی هەواڵەکەمان لەلایەن «جۆرج ساند» و خودی تۆوە بەدوورودرێژی بڵاوکردەوە. ئێمە بێجگە لەمە کارێکی ترمان لەدەست نەدەهات. خودی منیش چەندین جار ئەفسوسی خۆمم لەو بارەوە دەربڕیوە.

باكونين: سەرەڕای ئەوەی کە دەزانیت، لە زیندانی «نەمسا»وە بۆ زیندانی تاکەکەسی لە ڕوسیە و دواتر بۆ «سیبیریا» دوورخرامەوە، لەتەك ئەوەشدا تا هەنووکەش نەتتوانیوە ئەم پاگەندەیە لەنێوبەری. تۆ هەرگیز زیندانی نەکراوی و واتای زیندەبەچاڵکردن نازانیت. ئەوەی کە هەر ساتێك لە شەووڕۆژ ناچاری بەخۆت بڵێیت من کۆیلەم و لەنێو چووم. ئەوەی کە لێوانلێو بیت لە ئازایەتی و فیداکاری بۆ ئازادی، بەڵام گشت ئەڤین و هۆگری خۆت لە چواردیوارییەکدا بەند ببینی. ئەمانە هەموو بەرادەیەکی زۆر هەراسانگەرن چ بگات بەوەی کە پاش

ئازادبـــوون لـەتـەك ئـەوە ڕووبـەڕوو بیـــت، کـە مـــۆری ســـیخوریکردن بـــۆ دژەخونێك کە تۆی زیندانـی کردووە، لـە نێوچەوانت درابێت.

مارکس: بەڵام چیتر هیچ کەس باوەڕ بەو بەسەرهاتە ناکات.

باکونین: بەداخەوە، لە لەندەن دووبارە ئەو پاگەندەیە بڵاو بـووەتـەوە و لە یەکێك لـە ڕۆژنامەکانی دەنیس ئورکەهـارت «Denis Urqhuart» کە یەکێکە لـە هاوەڵە ئینگلیزەکانـی تۆ، چاپ کراوە.

مارکس: «ئورکەهارت» مرۆڤێکـی سـەیرە. هـەر شـتێك کە سـەرچاوەیەکی تـورکی هـەبێـت، خۆشـی دەوێـت و ڕکـی لـە هـەر شـتێکە کە ڕوسـی بێـت. بەگشتـی سەری لێشێواوە.

باکونین: بەڵام تۆ بۆ ڕۆژنامەکەی وی وتار دەنووسیت و لـە بـەرنـامەکانـی ویدا بەشداری دەکەیت.

مـــارکس: ئەو مرۆڤێکـــــی سەیروســــەمەرە و لەبەردڵانـە، لـەبـەر ئـەوەی لـەبـارەی پالمێرسـتـۆن «Palmerston» لـەتـەك مـن هـاوڕا بـوو یـا وای دەردەبڕێت، بۆیە بوار بـۆ بڵاوبـوونـەوەی نووسینـەکانم دەرەخسێنێت. لـە ڕاستیدا جۆرێك لـە پاگەندەیە و وەك ڕۆژنامەی نیویۆرك تریبـون «New York Tribune» زۆر کەم پارەش دەدات. هەرچۆن بووە، ڕێم بدە دڵنیات بکەم، تازەبوونـەوەی پاگـەنـدەی گـەمـژانـەی سیخوڕی تـۆ بـۆ ڕوسیە، منـی لـە خۆت فرەتر هـەراسان کـردووە. هیـوادارم مـۆڵـەتم بـدەیتـێ جـارێکـی تـر لـەبـەر دەسـتبوونم لـە بلاوکـردنـەوەی ئـەم پاگـەنــدەیـەدا، داوای لێبـوردن بکەم. هەرگیز لـە ئـەفسوس خواردن بۆ ئـەم پرسە خۆم نـابوێرم.

باکونین: مارکس، داوای لێبوردنـی تۆ پەسەند دەکەم.

مارکس: بەڵام دەبێت هاوەڵانە لەتەك تۆدا لەسەر پرسێك بدوێم، ئەویش یەکگرتنی سلاڤەکانە کە لە بەرژەوەندی سۆشیالیزمدا نابینم و تەنیا دەبێتە ئامرازێك بۆ بەرەوپێشچوون و فراوانبوونی دەسەڵاتی ڕوس لە ئەوروپا.

باکونین: یەکێتی سلاڤەکان لە جۆرە دیموکراتییەکەی بەشێکە لە بزاڤی ئازادیبەخشی ئۆروپا.

مارکس: قسەی پوچ، قسەی پوچ.

باکونین: مارکسی خۆشەویست بیسەلمێنە کە قسەی پوچە. چ بەڵگەیەکت هەیە؟

مارکس: کاتی گونجاو بۆ یەکگرتنی سلاڤەکان سەدەکانی هەشت و نۆ بوون، کە سلاڤەکانی باشووری ئۆروپا، سەراپای پۆلۆنیا و نەمسایان داگیر کردبوو و بەڕادەیەکیش هەڕەشەیان لە تورکیەی ئەو کاتە دەکرد. ئەگەر ئەوان لەو سەردەمەدا، کاتێك کە دوژمنانی ئەوان واتە ئاڵمانەکان و پۆلۆنییەکان یەکتریان پارچە پارچە دەکرد، نەیانتوانیبێت بەرگری لە خۆیان بکەن و ڕزگاریان ببێت، چۆن دەتوانرێت چاوەڕوانی هەبێت کە پاش هەزار ساڵ کۆیلەتی و لەدەستدانی نەتەوایەتی، ئەم کارە جێبەجێ بکرێت؟ نزیکەی هەموو ولاتە ئۆروپییەکان لەم کەمایەتییە سەیروسەمەرانە و پاشماوانەی ڕابوردوویان تێدایە، کە لەلایەن نەتەوە فەرمانڕەواکانەوە دواخراون. لەوانەیە لەبیرت بێت کە هێگڵ «Hegel» ئەوانە بە تڵپە ڕەچەڵەك نێو دەبات.

باکونین: کەواتە تۆ ئەم خەڵکانە پەست و ناپەسەند دادەنێیت و مافی

ژیانیان پێ ڕەوا نابینیت.

مارکس: من لە زمانی مافەکان تێناگەم. بوونی وەها خەڵکانێك بۆ خۆی نـــاڕەزایەتییە بەرامبەر مێـــژوو و لەبەر ئەوەیە کە ئەوان هەمیشـــە دواکەوتوون. بەڵگەش بۆ ئەمە سەرنجی پشتیوانی گالەکانی سکۆتلاند «Scotland galleries» لە «ســتوارتس Stuarts» لە 1640 - 1745؛ برێتۆن «Bretons»ەکان لایەنگرانی باربۆن «Bourbon»ەکان 1792-1800؛ باسکەکان «Basques» لە ئەسپانیا یا نەمسا «Austria» لە 1848دا. ئەو کـــاتە چ کەســـانێك شۆڕشـــیان کـــرد؟ ئاڵمانەکـــان و پۆڵۆنییەکان، وە کامە خەڵك چەکی پێویستیان بۆ تێکشکانی شۆڕش خستە بەردەست کۆنەپەرستانی نەمسا؟ سلاڤەکان، سلاڤەکان لەتەك ئیتالییەکان جەنگین و بەنێوی پاشا هابسبورگ «Habsbourg»ەوە «ڤییەنا»یان داگیر کرد. هێزە سالاڤەکان، «هابسبورگ»یان لەسەر تەختی دەسەڵات دانایەوە.

باکونین: سروشتییە کە لە سوپای ئیمپراتۆردا، سلاڤەکانیش بەشدارن، بەڵام دەبێت بزانی کە بزووتنەوەی پان- سلاڤەکان دیموکراتیك بوو و پەیگیرانە لەسەر ئەوە سوورە کە لەتەك «هابسبورگ»ەکان، «رومانۆڤ Romanovs»ەکان و هۆهینزۆلێرن «Hohenzollern»ەکان وەك یەك دژایەتی بکات.

مارکس: بەڵێ من ڕاگەیاندنەکانی ئەنگۆم خوێندوونەتەوە و دەزانم دەتانەوێت چی بکەن.

باکونین: بەم پێیە دەزانیت کە چیم وتووە. لەنێوبردنی گشت سنوورە دەستکردەکان لە ئۆروپا و پێکهێنانی سنوورگەلیك کە لەسەر بناخەی خواستەکان و فەرمانڕەوایی خودی خەڵکن.

مارکس: لە ڕواڵەتدا زۆر باش دیارە، بەڵام گرفتە کەتوارییەکانی جێبەجێکردنی وەها بەرنامەیەك لەبەرچاو ناگریت، کە پلەبەندی جیاوازی پێشکەوتن و شارستانییەتی خەڵکی وڵاتە جیاوازەکانی ئۆروپایە.

باکونین: من هەمیشە گرفتەکان لەبەرچاو دەگرم و بۆ لەناوبردنیشیان پێشنیارم کردووە، کە فیدراسیۆنیك لەم وڵاتانە پێك بێت. سلاڤییەك لەتەك ئاڵمانییەك یا پۆلۆنییەك دوژمنی باوککوشتەی یەك نین و ئێمە لەسەر بنەمای برایەتی، یەکسانی و ئازادی، دەستی یەکێتییان بۆ درێژ دەکەین.

مارکس: بەڵام ئەمانە هەموو قسەن و ڕاستی شتێکی ترە. ڕاستییەکەی ئەوەیە کە بێجگە نەژادی خۆت و پۆلۆنییەکان و لەوانەشە سلاڤییەکانی تورکیە، سلاڤییەکانی تر بەهیچ شێوەیەك داهاتوویەکیان نییە، لەبەر ئەوەی مەرجی مێژوویی، جوگرافیایی، ئابووریی، ڕامیاریی و پیشەسازیی پێویست بۆ سەربەخۆییان نییە و هەروەها شارستانییان نییە.

باکونین: ئەی ئاڵمانەکان هەیانە. ئایا پێتوایە شارستانی گەورەی ئەوان ڕێگە بە ئاڵمانەکان دەدات، کە ئۆروپا بخەنە ژێر چەپۆکی خۆیان و هەموو تاوانێك ئەنجام بدەن؟

مارکس: کامە تاوان؟ تا ئێستاکە هەرچییەکم لە مێژوودا خوێندووەتەوە، تەنیا تاوانێك کە ئاڵمانەکان و پۆلۆنییەکان بەرامبەر سلاڤەکان کردوویانە، بەرگرتن بووە لەوەی کە ببنە تورك. ئەگەر ئەو وڵاتە بچووك و پرشوبڵاوانە لە دژی دوژمنی هاوبەشییان یەکیان نەگرتایە، تووشی هیچ بەڵایەك نەدەبوون.

باكونین: وەك هاوپەیمانێك پارێزگارییان لێنەكراوە، بەڵكو سوكایەتی و بەهرەكێشییان بەرامبەر كراوە.

ماركس: لەوانەیە لەو نێوەدا چەند گوڵێك لەژێر پێدا هەڵوەری بن، بەڵام بەبێ زۆر و توندوتیژیش هیچ شتێك لە مێژوودا بەدەست نایێت.

باكونین: هەمیشە وەك ئاڵمانییەكی تەواو قسە دەكەی.

ماركس: بەپێچەوانەوە، من هەمیشە دژایەتی دەمارگیری نەتەوەیی ئاڵمانەكانم كردووە. من هەمیشە وتوومە كە ئاڵمان لەچاو وڵاتە مێژووییە گەورەكانی وەك ئینگلاند و فەرەنسە دواكەوتووە، لەبەر ئەوەی كە بەرامبەر بە نیشتمانی خۆم هەستەوەر نیم، بۆیە هەستی خۆشباوەڕانەی سلاڤەكانیشم پێ باش نییە.

باكونین: لەوانەیە هەر لەبەر ئەمەش لایەنگریت لە جەنگی پروس و دانیمارك كردبێت.

ماركس: من لەبەر هەمان هۆ كە لایەنگریم لە جەنگی فەرەنسەییەكان لە جەزائیر كرد، لایەنگریشم لە جەنگی پروس دژی دانیمارك كرد. بەرفراوانی پەرەسەندنی پیشەسازی سەرهەڵدانی سۆشیالیزم خێراتر دەكات.

باكونین : تێڕوانینی من بەرامبەر ئاڵمان، تێڕوانینێكە كە « ڤۆڵتێر Voltairer» دەربارەی خوا هەیبوو. واتە ئەگەر بوونی نەبووایە دەبوو دروستی بكەین. بۆ زیندووهیشتنەوەی یەكێتی سلاڤەكان، هیچ شتێك لە نەفرەت لە ئاڵمانەكان كاراتر نییە.

ماركس: ئەمە بۆ خۆی بەڵگەیەکی ترە کە یەکێتی سلاڤەکان کە تۆ مەبەستە، کۆنەپەرستانەیە. چونکە لەبری نەفرەت لە دوژمنی ڕاستەقینەیان واتە بۆرژوازی خەڵکی فێری ئەوە دەکەیت کە قینیان لە ئاڵمانەکان بێتەوە.

باکونین: ئەم دووانە دەست لەناو دەستی یەك دەڕۆنە پێشەوە و ئەمەش بەڵگەی پێشکەوتنێکە کە بەرامبەر نیشتمانپەروەری کرچوکاڵی سەردەمی لاوێتی لە مندا بەرهەم هاتووە. تێڕوانینی ئیستەی من ئەمەیە کە ئەگەر زۆرینەی خەڵك لە خوێندن و پەروەردە، نان و ڕۆژانی پشوو بێبەش بن، بۆ ئەوان ئازادی لە درۆیەك زیاتر نییە.

ماركس: من هەروەك خۆت دەزانی بە دۆستی خۆمت دەزانم و ئەوەش کە تۆ بە سۆشیالیست بزانم هیچ گومانێکم نییە، سەرەڕای ئەوەی ...

باکونین: سەرەڕای ئەوەی چی؟

ماركس: ئەوەی کە هۆگریت بۆ ڕامیاری نییە.

باکونین: من بەدڵنیاییەوە خۆشم لە پارلەمانەکان، پارتەکان، دەستەی دامەزرێنەران و ئەم جۆرە دامەزراوانەی نوێنەران نایێت. مرۆڤایەتی لەدووی دونیایەکی باشتر وێڵە. دونیایەکی نوێ، بەبێ یاسا و بەبێ میرییەکان.

ماركس: واتە ئەنارکی.

باکونین: بەڵێ، ئەنارکی، ئێمە دەبێت سەراپای ڕژێمە ڕامیارییەکان و مۆراڵەکانی ئەوڕۆکەی کۆمەڵگە لەسەرەوە تا خوار تێك بدەین.

دەستاودەسکردنی ئەو دەزگایانەی کە هەن، هیچ دەردێك چارەسەر ناکات.

ماركس: من ئارەزووی لەنێوبردنیانم نییە و تەنیا دەڵێم کە دەبێت کارگەران بیانخەنە ژێر ڕکێفی خۆیانەوە و دواتر بیانگۆڕن.

باكونين: ئەوانە دەبێت بەتەواوی لەنێو بچن، دەوڵەت خواست و توانایی و لێهاتوویی ئێمە لەنێودەبات و یەکەمین بنچینەی هەر سۆشیالیزمێکی کەتواری هەڵگێڕانەوەی کۆمەڵگەیە.

ماركس: ئەمە پێناسەیەکی سەیر و سەمەرەیە بۆ سۆشیالیزم.

باكونين: من ئەوەندە هۆگریم بۆ پێناسەکان نییە و لەم ڕووەوە لەتەك تۆدا جیاوازیم هەیە. من باوەڕم بەوە نییە کە سیستەمێکی ئامادە و لەبەردەست بتوانێت ڕزگارگەری دونیا بێت. من هێشتاکە سیستەمێکم نییە و بەدوایدا دەگەڕێم. من فرەتر باوەڕم بە غەریزە هەیە تا ئەندێشە.

ماركس: بەڵام بەبێ بەرنامە ناتوانیت سۆشیالیست بی.

باكونين: هەڵبەتە بەرنامەم هەیە و ئەگەر حەز دەکەی خاڵ بە خاڵ بەرنامەی خۆمت بۆ ڕوون بکەمەوە. یەکەم، هەر جۆرە یاسا و بڕیارێکی دەستکردی مرۆڤ وەلا دەنێم.

ماركس: بەڵام بەبێ یاسا ناکرێت. چونکە جیهانی هەستیش یاسای خۆی هەیە.

باكونین: هەڵبەتە ناتوانرێت یاساکانی سروشت وەلا بنرێن. لەوەشدا لەتەك تۆدا هاوڕام، کە مرۆڤ بەهوشیاری و دەرککردنی یاساکانی سروشت کە بەسەر دونیای هەستیدا زاڵن، ئازادییەکی فرەتر بەدەست بهێنێت. مرۆڤ ناتوانێت لەدەست سروشت قوتار بێت و هەوڵدان بۆ کارێکی وەها بێسەرئەنجامە، بەڵام ئەوەی کە من پێشنیاری دەکەم هەڵوەشاندنەوەی گشت یاسا دروستکراو و دانراوەکانی دەستی مرۆڤن، لەوانە یاسا ڕامیارییەکان و یاساکانی دادگەری.

مارکس: هەر بەڕاست پێتوایە کە کۆمەڵگە نابێت هیچ یاسایەك بەسەر تاکەکانی خۆیدا بسەپێنێت؟

باکونین: کۆمەڵگە نابێت پێویستی بە سەپاندنی یاسا هەبێت. مرۆڤ بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە و لەتەك بوونەوەرێکی دڕندەدا جیاوازە. هەلبەتە لە کۆمەڵگە سەرمایەدارییەکاندا کە کێبڕکێ و موڵکایەتی بوونیان هەیە و کەسەکان لەبەرامبەر یەکدی دەوەستنەوە، پێویستیان بە یاساگەلێك دەبێت. لەبەر ئەوە بەبێ ئازادی، سۆشیالیزم نابێتە دی.

مارکس: من هەرگیز لایەنگری لە سۆشیالیزم بەبێ ئازادی ناکەم.

باکونین: بەڵام مارکسی خۆشەویست تۆ ئەم کارەت کردووە، چونکە خوازیاری دیکتاتۆری پڕۆلیتاریای.

مارکس: دیکتاتۆری پڕۆلیتاریا بەشێکە لە ئازادی و ئازادیگەری.

باکونین: کاتێك کە لە ئازادی دەدوێین، لە خەیاڵی خۆمدا تەنیا جۆرێك ئازادی کە شایستەی ئەم ناوەیە، لەبەرچاو دەگرم. ئازادییەك کە تێیدا لێهاتوویە هزری و ماددییەکان کە لە پێکهاتەی هەر مرۆڤێکدا هەن،

بەرەو پێگەیین پەروەردە بکات. ئازادییەك کە هیچ سنووربەندییەك بێجگە لەوەی کە سروشتی مرۆڤ پێکدەهێنێت، پەسەند ناکات و دواجار مەبەست لە ئازادی، ئازادییەکە کە لەبری ئەوەی کە ئازادی کەسانی تر سنووربەندی بکەن لەتەك ئازادی هەمووانـدا تەبا دەبێ و پەرە دەسێنێت. من بیر لە ئازادی دەکەمەوە کە بەسەر هێزی دڕندە و بنەماکانی ئۆتورییەگەریدا سەردەکەوێت.

مارکس: گوێم لە قسەکانت بوو، بەڵام نازانم چۆن لێکیان بدەمەوە. تەنیا خاڵێك دەخەمە ڕوو و ئەوەش ئەوەیە کە بەبێ بنەمای ئۆتوریتە یارمەتی بەدەرکەوتنی سۆشیالیزم ناکرێ یا لە ڕامیاریدا دەستکەوتت نابێت.

باکونین: سۆشیالیزم پێویستی بە بنەمای ڕێکوپێکی هەیە نەك ئۆتوریتە. ئەم ڕێکوپێیەش نەك لە دەرەوە بەڵکو بەهۆی ڕێکوپێکی کەسی و دڵخوازییەوە کە هیچ جۆرە ناکۆکییەکی لەتەك بنەمای ئازادیدا نییە، دێتە دی.

مارکس: لەوە دەچێت لەمەڕ شۆڕشەکانت هیچ ئەزموونت وەرنەگرتبێت. وەها بزووتنەوەگەلێك بەبێ بنەمای ئۆتوریتە پێناگەن. تەنانەت لە سوپای ئەنارکیستیشدا پێویستمان بە ئەفسەران دەبێت.

باکونین: ئەوە ئاساییە کە لە کاتی جەنگدا، ئەرك و ڕۆڵەکان بەپێی لێهاتوویی کەسەکان لە ڕووی هەڵسەنگاندن و بڕیاردانی گشت بزاڤەکەدایە، لە نێوان ئەواندا دابەش دەکرێت. هەندێك کەس فرمان دەدەن و هەندێك فەرمان جێبەجێ دەکەن، بەڵام هیچ ئەرکێك جێگیر نییە و هەمیشەیی نابێت. پلەبەندی بوونی نییە و فەرماندەرانی ئەوڕۆکە لەوانەیە فەرمانبەرانی سبەینێ بن. هیچ کەس بەرامبەر بە

کەسێکی تر بەرز ناکرێتەوە و ئەگەر وەك کاتیش پێویست بێت، دواتر دەگەڕێتەوە دۆخی جاران. وەك شەپۆلی دەریا کە دواجار دەگەنە ڕادەی هاوئاستییەکی شایستە.

مارکس: زۆر باشە باکونین، ئەگەر تۆ دان بەبوونی ڕابەری و فەرماندەیی لە جەنگدا دەنێیت، لەم بارەدا ناکۆکیمان نییە. من بۆخۆم هەمیشە وتوومە کە دیکتاتۆری پڕۆلیتاریا تەنیا لە قۆناخە سەرەتاییەکانی سۆشیالیزمدا پێویستە و هەر کە کۆمەڵگەی بێچین لەسەر پێ بوەستێت، پێویستییەك بەدەوڵەت نییە و بەقسەی هاوکارم ئەنگلس، دەوڵەت گۆڕ بەگۆڕ دەبێت.

باکونین: لە «مانیفێستی کۆمونیست»دا کە تۆ و ئەنگلس نووسیوتانە، قسە لەسەر لەنێوچوون نەکراوە، هەرچۆن بێ نامیلکەیەکی زۆر باشە و ئەگەر پێم باش نەبووایە وەرم نەدەگێڕایە سەر زمانی ڕوسی. ئاساییە ئەم ڕاستییە هەر لەجێی خۆیدایە، کە لە دە خاڵێك کە وەك بەرنامەی سۆشیالیستی لەو نامیلکەدا دیاریتان کردوون، نۆ جار پێداویستی گەورەتربوونی دەوڵەتی بەرجەستە کردووە و لەو بەرنامانەدا دەوڵەت خاوەنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنانە، بازرگانی و بانکداری کۆنترۆڵ دەکات، کاری کردووەتە زۆرەملێ، باج دەسێنێت و زەویوزارەکانی خستووەتە ژێر چنگی خۆی و پەیوەندییەکان (پۆست و تێلەفۆن و تێلەگراف)ی لەدەستدایە و فێرگە و زانستگەکانیش بەڕێوە دەبات.

مارکس: ئەگەر خۆشت لەم بەرنامەیە نایێت، سۆشیالیزمیشت خۆشناوێت.

باکونین: بەڵام ئەوە سۆشیالیزم نییە، بەڵکو شێوەیەکە لە بالایی دەوڵەتگەرایی، کە زۆر جێی سەرنجی ئاڵمانەکانە. سۆشیالیزم بریتییە

لە بەڕێوەبردنی پیشەسازی و کشتوکاڵ لەلایەن خودی کارگەرانەوە.

مارکس: دەوڵەتێکی سۆشیالیستی، دەوڵەتی پرۆلیتاریایە، هەردووکیان ڕاستەخۆ بەڕێوەبەرایەتی دەکەن.

باکونین: بەلام ئەمە بۆ خۆی نموونەیەکی بەرچاوە لە خۆشباوەڕی لە سیستەمی دیموکراسی بۆرژواکاندا، کە خەیاڵ دەکەن خەڵك دەتوانێت دەوڵەت کۆنترۆڵ بکات. بەپێچەوانەوە لە کرداردا ئەوە دەوڵەتە کە خەڵك بەڕێوە دەبات و هەرچەندە دەوڵەت بەهێزتر بێت، دەسەلاتەکەی لەناوبەرتر دەبێت. سەرنجی ڕووداوەکانی ئاڵمان بدە. بەو ڕادەی کە دەوڵەت گەشەی کردووە، سەراپای گەندەڵی سەرچاوەگرتوو لە ناوەندێتی دەسەڵاتەوە تەشەنەی کردووەتە ناخی تاکەکانی کۆمەڵگەوە، کە لەوانەیە ڕۆژگارێك ڕاستگۆترین و پاکترین کەسانی دونیا بووبن. سەرباری ئەمە چەپاوڵگەرییەکانی سەرمایەداریش لەتەك خێرایی گەشەی دەوڵەتدا گونجاو و فراوان بوون.

مارکس: گەشەی چەپاوڵگەرییەکانی (انحصار) سەرمایەداری ڕێگە بۆ سەردەرهێنانی سۆشیالیزم خۆش دەکەن. هۆی ئەوەی کە ڕوسیە تا ئەو ڕادەیە لە سۆشیالیزمەوە دوورە، ئەوەیە کە تازە خەریکە لە دەرەبەگایەتی (فیئۆدالیزم) دەردەچێت.

باکونین: مارکس ئەزیزم، خەڵکی ڕوسیە واوەتر لە وێناکردنی تۆ لە سۆشیالیزمەوە نزیکن. جوتیارانی ڕوسی ڕێسای شۆڕشگێڕانەی خۆیان هەیە و بۆی هەیە ڕۆڵێکی گەورە لە ئازادکردن و ڕزگاری مرۆڤایەتیدا ببینن. شۆڕشی ڕوسی لە تایبەتمەندییەکانی خەڵکەکەیدا ڕیشەی هەیە. لە سەدەی هەڤدەدا گوندنشینانی باشووری خۆرهەلاتی راپەڕین و لە سەدەی هەژدەشدا پۆگاچێف «Pougatchev» هەڵچوونی جوتیارانی

لە دەوروبەری ڤۆڵگا «Volga» بۆ ماوەی دوو ساڵ پێشڕەوایەتی کرد. ڕوسەکان دەست لە یاخیبوون هەڵناگرن و لەو باوەڕەدان کە نەمامی پێشکەوتنی مرۆڤ بە خوێنی مرۆڤ ئاو دراوە. هەروەها دەست لە یاریکردن بە ئاگر هەڵناگرن و هەروا ئاگربەرانە مۆسکۆ بەمەبەستی تێکشکانی ناپلیۆن دیاردەیەکی تەواو ڕوسی بوو. لەم مەشخەڵانەدا بنەچەی مرۆڤ لە کۆتوبەندی کۆیلەتی ڕزگاری دەبێت.

مارکس: زۆر وروژێنەرانە بوو، بەلام کەتواری شتەکە ئەوەیە کە سۆشیالیزم بە پەیدابوونی پڕۆلیتاریای هوشیارەوە پەیوەستە، کە تەنیا لە ولاتە پیشەسازییەکانی وەك ئینگلاند، ئالمان و فەرەنسە بوونیان هەیە. لە بەراورد بە چینە کۆمەلایەتییەکانی تر، کۆمەڵگەی دیهاتی کەمترین ڕێکخستن و ئامادەیی بۆ شۆڕش هەیە. دێهاتییەکان تەنانەت لە لۆمپن و پۆخڵەواتەکانی شاریش دواکەوتووترن و لە بەربەرەکان و ئەشکەوتنشینەکان دەچن.

باکونین: ئەمە نیشانی دەدات، کە چەند لەتەك یەك ناکۆکین. بە تێڕوانینی من گوڵی سەر سەبەتەی پڕۆلیتاریا لە توێژی کارگەران و پیشەوەرانی شارەزای کارخانەکان، کە لە ڕووی ڕامیاریشەوە نیوە بۆرژوان، کۆتایی نایێت. من وەها کەسگەلێکم لە بزاڤی کارگەرانی «سویسرا»دا دیتوون و دڵنیات دەکەمەوە کە لەتەك دەمارگیری جۆراوجۆری کۆمەلایەتی و خواست و ڕەفتاری چینی نێوەنجی ئالودەن. تەکنیککاران کەمتر لە هەموو کارگەران سۆشیالیسترن، بەبڕوای من دەستەبژێرەکانی پڕۆلیتاریا، توێژە نەخوێندەوار و بێبەش و پڕجۆش و خرۆشەکانی کۆمەڵگەن، کە تۆ بە دێهاتی لۆمپن و خڵتە دەیان چوێنی.

مارکس: بەدڵنیاییەوە لە واتای کەتواری پڕۆلیتاریا تێنەگەیشتوویت. پڕۆلیتاریا، هەژار و نەدار نین. لە مێژوودا هەمیشە کەسانی هەژار

هەبـــوون، بـەڵام پڕۆلیتاریـــا لـە مێـــژوودا دیـــاردەیـەکی تـــازەیـە. ئـەوە هـەژاری و جۆشوخرۆش نییە، کە کەسەکان دەکاتـە پڕۆلیتـار، بـەڵکو ئـەوە نـەفرەت و تووڕەیی ئـەوانـە بـەرامبـەر بۆرژوازی و ئـازایـەتـی و خـۆڕاگری و پێـداگرییان بـۆ کۆتاییهێنـان بـە وەهـا بارودۆخێـك. پڕۆلیتـار کاتێـك کـە پـەیدا دەبێـت، ئـەم تـووڕەییە دەروونییە و هوشـیارییەی خۆییەی لـەمـەڕ چینـی کـۆمـەڵایـەتـی لـەسـەر هـەژاری کـەلـەکـە دەبێـت. پڕۆلیتاریـا چینێکـی خـاوەن ئامـانجی شۆڕشگێڕانـەیە، کـە ئامـانجی لـەنێوبردنـی واژەی چینـی کـۆمەڵایـەتییە. چینێـك کـە هـەمـوو مرۆڤەکـان ئـازاد نـەکـات، بـەخـۆی ناتوانێت ئازاد بێت.

بـاکونین: بەلام دەوڵەتە سۆشیالیستییەکەی تـۆ چینـەکـان لـەنێونابـات، بـەڵکو دوو گروپی سـەروەر و ژێردەست پێکدەهێنێت و میرییـەك کە دێتە ئـاراوە، فرەتـــر دەســـت لـە کاروبـــاری خـەڵکیـــدا وەردەدات. لـەلایـەك ڕۆشـنبیرانـی دەسـتی چەپـی و سـەرکوتگەر، لـووتبـەرز و لـەخۆبـایی بـە هوشـــیارییەوە فـەرمـــان دەدەن و لـەلاکـەی تـــرەوە خـەڵکـــانـی ناهوشـــیار ملکەچی دەکەن و فەرمان دەبەن.

مـــارکس: یاســـادانـەران و بـەڕێـــوەبـەرانـی دەوڵـەتـــی سوشیالیســـتی لـە هەلبژێردراوانـی خـەڵکی دەبن.

بـــاکونین: ئـەمـەش لـەو خۆشـــباوەڕییانـەیە کـە میـــری ســـەردەرکردوو لـە هـەڵبژاردنـی گشتییەوە بـە نـوێنـەری توانـایی و خواسـتی خـەڵکـی بزانیـن. تـەنـــانـەت ڕوســـۆ «Rousseau»ش پەی بـە پـــوچی ئـەم بیرکـــردنـەوەیە بردووە. ئامـانج و مـەبـەستی غـەریزی دەستـەبژێرانـی فـەرمانڕەوا هـەمیشە لـەدژی ئامـانجە غـەریزییـەکانـی خـەڵکی ئاسایین و بـەهۆی پێگـەی بـاڵایـان زۆر دوورن لـەوەی کـە وەك بـەڕێـــوەبـەری فێـــرگـە (قوتـابخـــانـە)یـەك یـــا ڕاهێنـەرێك ڕەفتار بکەن.

مارکس: دیموکراسی لیبرالّی هەرگیز ناتوانێت کارێك بەرێتە پێشەوە، چونکە دەزگە ڕامیارییەکان هەمیشە لەژێر کارایی و هەژموونی دەسەلاتی دارایی بۆرژوازی دان.

باکونین: فشارگەلی تریش سۆشیال-دیموکراسی تووشی لادان و گیرۆدەبوون دەکەن. پارلەمانێك تەنیا پێکهاتوو لە کارگەران، لە هەمان کارگەران و سۆشیالیستانی سەرسەختی ئەوڕۆکە، شەوانە دەبێتە پارلەمانی پیاوماقولان و خانزادان. هەمیشەش هەر وابووە. گەر کەسانێك کە خوازیاری ئالّوگۆڕی بنەڕەتی و پێکهاتەیین بخەێنە سەر تەختی دەسەلّات، خۆبەخۆ دەبنە کۆنەپاریز.

مارکس: وەها کارێك هۆی خۆی هەیە.

باکونین: گرنگترین هۆ ئەوەیە، کە دەولّەتێکی دیموکراتیك بۆخۆی جۆرە ناکۆکییەکە، ئەوەی دەولّەت، سەروەری و ئۆتۆریتە و دەسەلّاتی هەیە، کەواتە ڕێکخەری نابەرابەرییە. لەولاوە دیموکراسی ڕوالّەتێکی یەکسانی هەیە، بەم پێیە دەولّەت و دیموکراسی ناتوانن پێکەوە هەلّبکەن. «پرۆدۆن Proudhon » ڕاستی وتووە، کە " دەنگ وەرگرتن لایەنی دژەشۆڕشی هەیە.

مارکس: ئەمە تەنیا نیوەی کەتوار و مێنتالّی تێروانینی ڕۆژنامەنووسانەی «پرۆدۆن»ە. ئاساییە، ئەوە ڕاستییەکە، کە بەگشتی کارگەران بەهۆی فشاری هەژارییەوە بە ئاسانی دەکەونە ژێر کارایی پاگەندەی بۆرژوازییەوە و بە خراپ سوود لە دەنگدانیان وەردەگیرێت. بەلّام دەتوانریت بۆ ئامانجە سۆشیالیستییەکانیش لە ڕاپرسی گشتی سوود وەربگیردرێت. ئێمە دەتوانین بەچوونە بازنەی ڕامیاری، ئەوەی کە تەنیا لە ڕوالّەتدا دیموکراتیکە، لە ناوەڕۆکیشدا بکەینە دیموکراتیك.

هەرچەند ناتوانین لە ڕێگەی چوونە پارلەمانەوە تەواوی ئامانجەکانمان بە دەست بهێنین، بەڵام دەتوانرێت بەشێك لە ئامانجەکانی خۆمان بسەپێنین.

باکونین: هیچ دەوڵەتێك تەنانەت سوورترین کۆمار، ئازادی خواستراو بە خەڵك نادات و هەموو دەوڵەتێك، تەنانەت دەوڵەتە سۆشیالیستییەکەی تۆش لەسەر بنەمای زۆر جێگیر دەبێت.

مارکس: چ ڕێگەچارەیەکی ترت هەیە؟

باکونین: پەروەردە و ڕۆشنگەری.

مارکس: بەلام خەڵك نەخوێندەوارن.

باکونین: دەتوانرێت پەروەردە بکرێن.

مارکس: ئەگەر دەوڵەت نەبێت، کێ پەروەردەیان بکات؟

باکونین: کۆمەڵ، بەخۆی خۆی پەروەردە دەکات. بەداخەوە میرییەکانی جیهان، خەڵکیان لە وەها نەزانییەکدا ڕاگرتووە، کە نەك تەنیا بۆ منداڵان بەڵکو بۆ هەموو خەڵکی پێویستە فێرگە بکرێتەوە. ئەم فێرگانە دەبێت لەهەر جۆرە ئۆتۆریتەگەرییەک دوور بن. ئەم فێرگانە بەو شێوە باوەی ئێستا نابن و خوێندکارانی بە ئەزموون لە هەمان کاتدا کە خەریکی فێربوونن، هاوکات فێرگەرەکانی خۆشیان فێردەکەن. بەم شێوە جۆرە پەیوەندییەکی هزری لەنیوانیاندا جێکەوتە دەبێت.

مارکس: زۆر باشە لانیکەم دان بە بوونی دوو دەستە فێرکار و

خوێندکاردا دەنێیت. لە سەرهەڵدانی کۆمەڵگەی سۆشیالیستیدا، من بەخۆم گرفتێك بەنێوی پەروەردە و فێرکردن نابینم.

باکونین: بەڵێ، یەکەمین پرس، سەربەخۆیی و ئازادی ئابوورییە و ئەوانی تر بە دوای ئەوەدا دێن.

مارکس: هیچ شتێك خۆبەخۆ ڕوو نادات، ئەگەر دەوڵەتی سۆشیالیستی دابینی نەکات. لەم بارەشەوە بەڵگەی مێژووی هەن، خوێندەوارترین خەڵکانی ئۆروپای ئەوڕۆکەیی واتە فەرەنسییەکان و ئاڵمانەکان، فێربوون و پەروەردەی خۆیان لە پای سیستەمێکی دەوڵەتی پەروەردە و فێربوونی گشتی دەزانن. لەو ولاتانەدا کە دەوڵەت فێرگە دروست ناکات، خەڵك نەخوێندەوارە و پەروەردە ناکرێت.

باکونین: فێرگە و زانستگە بەناوبانگەکانی ئینگلاند لەژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتدا نین.

مارکس: بەڵام لەوە خراپتر لەژێر چەپۆکی کلیسای ئینگلاند دان، کە بەجۆرێك بەشێکە لە دەوڵەت.

باکونین: زانکۆگەلی زانستگەکانی کامبریج و ئۆکسفۆرد لەلایەن کۆڕی سەربەخۆ و پشتئەستوور بەخۆ لەلایەن زانستپەروەرانەوە بەڕێوە دەبرێن.

مارکس: لە شێوە ژیانی ئینگلیسی زۆر ئاگادار نیت. یاسایەکی پارلەمانی ئاڵوگۆڕی بنەڕەتی لە هەردوو زانستگەکانی «ئۆکسفۆرد Oxford» و «کامبریج Cambridge»دا کرد و بۆ بەرگرتن بە بەستەڵەکی هزری تەواویان، دەوڵەت ناچار بە دەستێوەردان بوو.

باکونین: بەڵام بوونی ئەم زانستگایانە بەڵگەی ئەوەیە کە زانستپەروەران بەخۆیان دەتوانن زانکۆکانی بەڕێوەبەرن و هۆیەکیش نییە بۆ ئەوەی کە کارگەران کارخانە و کێڵگەکانی خۆیان بەهەمان شێوە بەڕێوە نەبەن.

مارکس: بێگومان ڕۆژێك وەها شتگەلێك کەتواری دەبنەوە، بەڵام لەو ساتە سەردەمییەدا بۆ ئەوەی سیستەمێکی باشتر بێتەدی، دەبێت دەوڵەتێکی کارگەری جێگەی بۆرژواکان بگرێتەوە.

باکونین: لەم شتەدا لەتەك تۆدا ناکۆکم. تۆ لەو باوەڕەدای کە دەبێت کارگەران بۆ دەوڵەت گرتنەدەست ڕێکبخرێن، بەڵام من هەر ئەو ڕێکخستنە بۆ لەناوبردنی دەوڵەت و ئەگەر پێت باش بێت، بۆ سڕینەوەی ئاسەواری دەوڵەت دەمەوێت. تۆ دەتەوێت سوود لە دەزگە و ڕێکخستنە ڕامیارییەکان وەرگری، بەڵام من دەمەوێت کە خەڵك ئازادانە و خۆبەخۆ ڕێکخراو بن و یەکبگرن.

مارکس: مەبەستت لە یەکگرتووی خۆبەخۆ چییە؟

باکونین: بوونی کار بۆخۆی ڕێکخەرە. بەم شێوەیە یەکێتی بەرهەمێنەرانی ناوچە جیاوازەکان لەسەر بناخەی یارمەتیدان و بەتەنگەوەچوون بەیەکەوە پەیوەست دەبن و بۆخۆیان یەکەی گەورەتر پێکدەهێنن. هەڵبەتە سەرچاوە و خواستگەی دەسەڵات هەمیشە لە خوارەوە دەبێت.

مارکس: وەها پێشنیارگەلێك تەواو خەیاڵین و لەتەك ئەندێشەی سۆشیالیستە خەیاڵپەردازەکان جیاوازی نییە. هەموویان گەمژانەن و بەداخەوە بێزیانیش نین، چونکە تێگەیشتنی ساختەکراو لەمەڕ

سۆشیالیزم بڵاودەکەنەوە، کە بۆی هەیە جێگەی تێگەیشتنە ڕاستەقینەکان بگرنەوە. لەلایەکی دیکەوە بە وەلاڕێدابردنی ئاراستەکان لە خەباتی چینایەتیدا، لە دوارۆژدا کارایی کۆنەپارێزانە و کۆنەپەرستانەیان دەبێت.

باکونین: ناتوانرێت ئەم تۆمەتەم بخرێتە پاڵ، کە من سەرنجی خەڵك لە خەباتی ڕۆژانەی چینایەتیدا بەلاڕێدا دەبەم. هەروەها منیش وەکو تۆ لەو باوەڕەدام کە لە دونیادا تەنیا دوو بەرە هەن؛ بەرەی شۆڕشگێڕ و بەرەی دژەشۆڕش. سۆشیالیستە ئاشتیخوازەکان بەکۆمەڵگە هەرەوەزی و گوندە نموونەیەکانیان بەبەرەی دژەشۆڕشەوە پەیوەستن. ئەویتر بەرەی شۆڕشگێڕە، کە بەداخەوە بەسەر دوو گروپدا دابەش دەبێت، یەکێك ئالاهەڵگری سۆشیالیزمی دەوڵەتییە، کە تۆ نوێنەرایەتی دەکەی و ئەوانیتر سۆشیالیستە ئازادیخوازەکانن کە من یەکێکم لەوان. ئاساییە کە لایەنگرانی تۆ فرەتر لە ئاڵمان و ئینگلاندن، بەلام سۆشیالیستەکانی ئیتالیا و ئەسپانیا هەموو ئازادیخوازن. لەبەر ئەوە گرفتەکە ئەوەیە: کام ئاراستە لە بزاڤە جیهانییەکانی کارگەراندا زاڵ دەبن؟

مارکس: هیوادارم گروپی سۆشیالیستە ڕەسەنەکان نەك ئەنارکیستەکان.

باکونین: تۆ سۆشیالیزمەکەی خۆت بە ڕاست و ڕەسەن دادەنێیت، لەبەر ئەوەی کە لە سروشتی گەلیانەی دیکتاتۆری تێنەگەیشتوویت. تۆ ناچیتە سەر ئەو مەترسییەی کە بۆی هەیە کۆیلایەتی نوێ لە هەنگاوی دەوڵەتانی تردا سەرهەڵبدات.

مارکس: لەبەر ئەوەی پێتوایە، دەوڵەت هەمیشە ئامرازی دەستی چینە دەسەلاتدارەکانە بووە و هەمیشەش هەر وا دەبێت، بۆیە ناتوانی وێنای ئەوە بکەی، کە ئایا شێوەیەکی جیاوازتر لە دەوڵەت لە تواناندا نییە؟

باكونین: هەڵبەتە دەتوانم دەوڵەتێکی تەواو جیاواز وێنا بکەم، کە ناتوانرێت بە دەوڵەتی نێوی ببرێت. شتێك لەو جۆرەی کە «پرۆدۆن» پێشنیاری کردووە: جۆرێك لە نووسینگەی کار یا بانکی ناوەندی لە خزمەتی کۆمەڵگەدا.

مارکس: لەوانەیە دواجار ئەوە تەنیا شتێك بێت، کە کۆمەڵگەی سۆشیالیستی هەیبێت. سەردەمێك دێتە پێشەوە، کە میرایەتی بەسەر خەڵکدا شوێنی خۆی دەدات بە بەڕێوەبەرایەتی کاروبارەکان، بەڵام پێش ئەوەی دەوڵەت لەنێو بڕوات، دەبێت گەورە بێت.

باکونین: ئەمانە تەنیا لەیەك جیاواز نین، بەڵکو دژی یەکیشن.

مارکس: چی دەکەی، وەهایە. هەردووکمان فیلۆسۆفی «هێگل»مان خوێندووەتەوە. دەزانیت کە لۆژیکی مێژوو، لۆژیکی ناکۆکییەکانە. ئەوەی کە بەخۆی خۆی ڕەتدەکاتەوە.

باکونین: بابەتێکی باشە لە فیلۆسۆفی «هێگل»دا نەك لە مێژوودا. هەرگیز ناتوانرێت دەوڵەت بە گەورەکردنی، لەنێو ببرێت. من لایەنگری تۆم و هەرچەندە پیرتر دەبم، پشتبەستنم بە تۆ لەوەی کە شۆڕشێکی ئابووریت بەرێخستووە و کەسانی ترت لە دووی خۆت ڕاکیشکردوون، فرەتر دەبێت، بەڵام هەرگیز لەتەك پێشنیارە دەسەڵاتخوازانەکانی تۆدا، نە هاوڕام و نە سەرم لێیان دەردەچێت.

مارکس: ئەگەر تۆ ئەنارکیست بی، ناتوانیت پەیڕەوکەری من بی و لەوانەیە باشتر بێت کە هەڵەکانی تۆ هەژمار بکەم. یەکەم ئەوەی کە تۆ وەها قسە لەسەر ئۆتۆریتە دەکەی، کە وەك ئەوەی لە هەموو سەردەم و شوێنێکدا نادروست و هەڵەبێت. وەها هەڵهێجانێك ڕووکەشانەیە.

ئێمە لە سەردەمی پشەسازیدا دەژین و کارخانەگەلێك کە تیایاندا سەدان کارگەر سەرپەرشتی ئامێرە ئاڵۆزەکان دەکەن، شوێنی کارگەگەلی بەرهەمهێنەرانی تاکەکەسی دەگرنەوە. گەلکاری پابەندی ڕێکخستنە و ڕێکخستنیش ئۆتوریتە دەخوازێت. لە سەدەکانی ناوەڕاستدا هەموو پیشەوەرێك دەیتوانی سەرکاری خۆی بێت، بەڵام لە دونیای نوێدا دەبێت ڕێنوێنی و ئاراستکردن و گوێڕایەڵی و پاشڕەوی هەبن. ئەگەر مل بە هیچ جۆرە ئۆتوریتەیەك نەدەیت، دەبێت لە ڕابوردوودا بژیت.

باکونین: بەڵام من لەتەك هەموو ئۆتوریتەیەك نەیار نیم. بۆ نموونە لەبارەی پێڵاو و چەکمەوە، من دەچمە لای پێڵاودوور. لە پرسی خانووبەرەدا دەچمە لای تەلارساز و لە پرسگەلی تەندروستیدا سەردانی پزیشك دەکەم. بەڵام هەرگیز ڕێگە نادەم، کە پێڵاودوور یا تەلارساز یا پزیشك ئۆتوریتەی خۆی بەسەر مندا بسەپێنێت. من ئازادانە بیروباوەڕی ئەوان وەردەگرم و ڕێز بۆ زانیارییە تایبەتییەکانی ئەوان دادەنێم، بەڵام هاوکات ئەو مافە بۆ خۆم دەپارێزم، کە بەرامبەریان ڕەخنە بگرم و ئەگەر بۆچوونەکانیان نەیانهێنامە سەر باوەڕهێنان، لەتەکیاندا پرسوڕا دەکەم و تێڕوانینەکانیان بەراورد دەکەم. لەبەر ئەوە دەزانم کە هەمووان ئەگەری هەڵەکردنمان هەیە و هۆشی تەواو کەماڵ بوونی نییە و منیش وەك کەسانی تر ناتوانم هەموو شتێك بزانم. بەم جۆرە لۆژیکێك زاڵ دەبێت، کە هیچ ئۆتوریتەیەکی جیهانگر بە جێگیر و پایەدار پەسەند نەکەم.

مارکس: بەڵام ئەگەر ئۆتوریتە لە ژیاری ڕامیاری و ئابووری دەرکەین، هەر کارێکیش، ئەگەر ئەنجام بدرێت، کارمەیسەری داخوازراوی نابێت. بۆ نموونە چۆن دەکرێت هێڵێکی شەمەندەفەر سەرپەرشتی بکرێت، ئەگەر کەسێکی خاوەن بڕیار ئامادە نەبێت تاوەکو لەمەڕ کاتی کەوتنەڕێی شەمەندەفەرەکان، ڕێکخستنی کەوتنەڕێی شەمەندەفەرەکان

و هیترەوە سەرپەرشتی بکات و بڕیار بدات؟

باکونین: کارگەرانی هێڵی شەمەندەفەر بەخۆیان چاودێر دەبن و سەرپەرشتیگەران و ئەوانی تر هەڵدەبژرێن و گوێرایەڵی فەرمانی وانیش دەبن. لەبارەی ئەوەی چ کەسێك کورەی لۆکۆمۆتیڤەکە پێبکات و کێ لە فارگۆنی پلە یەکدا گەشت بکات، پرسیارێکی سەرنجڕاکێشە، کە دەمەوێت لە هەر سۆشیالیستێك بکرێت. لە سۆشیالیزمە خوازراوەکەی مندا خەڵکی بەرێکەوتنی نێوان خۆیان، بەنۆرە کارەکان ئەنجام دەدەن و لە پشوودان لە فارگۆنی پلەیەکیش بەهرەمەند دەبن. بەڵام لە سۆشیالیزمی ئامانجدارانەی تۆدا هێشتاکە تونچی هەژاری لۆکۆمۆتیڤەکە درێژە بەکاری خۆی دەدات و لەبەرامبەردا بەڕێوەبەرانی دەوڵەتی سۆشیالیستی بە جگەرە گەلاییەکانیانەوە فارگۆنی پلە یەك داگیر دەکەن.

مارکس: گوێ ڕادێرە باکونین، هۆگری من بۆ دەوڵەت لە هی تۆ زیاتر نییە. هەموو سۆشیالیستەکان لەسەر ئەو وتەیە کۆکن، کە دەوڵەتی ڕامیاری هەر لەتەك سەرکەوتنی سۆشیالیزم پێداویستی نامێنێت و هەڵدەوەشێتەوە. بەڵام تۆ لەو باوەڕەدای کە دەوڵەتی ڕامیاری یەك شەوە هەڵدەوەشێتەوە و کارگەران بەبێ هیچ جۆرە ڕابەری، دیسپلین یا لێپرسراوەتییەك، بۆخۆیان وازیان لێبهێنرێت. کەتواری شتەکە ئەوەیە کە ئەنگۆ ئەنارکیستان هیچ بەرنامەیەکتان بۆ ئایەندە نییە.

باکونین: ئەمە لەبەر ئەوەیە، کە ئێمە بە وردی ناتوانین ئایەندە پێشبینی بکەین. سەراپای مێژوویەك کە هەیە، مێژووی جەنگی چینایەتییە، بەڵام ئایەندە تەواو جیاواز دەبێت، چونکە کاتێك کە پرۆلیتاریا ڕیشەی ستەمکاران هەڵدەکێشێت، تەنیا یەك چین دەمێنێتەوە و ئەگەر لە خۆڵەمێشی دەوڵەتی پێشین، دەوڵەتێکی نوێ

سەردەرنەهێنێت، خەڵکی توانای ئەوەیان دەبێت، کە کاروباری خۆیان لەسەر بنەمای هەرەوەزی و گەلکاری ئەنجام بدەن. لە ئابووری سۆشیالیستیدا بەرژەوەندی کەتواری مرۆڤەکان لەتەك یەکتردا ناکۆك نییە، بۆیە هیچ جۆرە پاڵنەرێکی ئابووریی بۆ هێرش و سەرەنجام پێداویستی بوونی ئۆتوریتەیەك بۆ سەقامگیرکردنی ئاشتی لەنێوان دوو هاوسێی ناکۆك نییە. هاوسێیانیش چیتر دوژمنی یەك نابن، بەڵام ئەوەی کە خەڵکی چۆن کاروباری خۆیان ڕێك دەخەن، شتێکە کە وردەکارییەکانی تەنیا پاش جێکەتەبوونی کۆمەڵگەی سۆشیالیستی لە توانادا هەیە. من پشت بە بەرنامەی ئامادەکراو نابەستم. کاتێك کە غەریزەی هاوکاری و هاودەردی مرۆیی شوێنی غەریزەی کێبڕکێ دەگرێتەوە، پرس و گرفتە هونەرییەکانی بەرهەمهێنان و دابەشکردن بەچاکەخوازی و بەڕێوەبەرایەتی خودی خەڵك چارەسەر دەبن.

مارکس: گرفت و پرسەکانی تۆ بەشێکیان دەروونی و ئاکاری و بەشێکیان ئاوەزیین. وا دێتە بەرچاو کە ئەم خراپ لێتێگەیشتنەت بۆ هاتبێتە پێش، کە دەوڵەت سەرمایە دێنێتە بوون و سەرمایەی سەرمایەدار لە سایەی سەری دەوڵەتەوە پەیدا دەبێت. وەها هەڵهێنجانێك بووەتە هۆی ئەوەی، کە هێندە سادە بیت، چونکە پێت وایە کە ئەگەر دەوڵەت نەمێنێت، سەرمایەداریش خۆبەخۆ لەنێو دەچێت، لە کاتێکدا کە ڕاستی شتەکە، پێچەوانەی ئەمەیە: بەو واتایەی کە ئەگەر سەرمایە نەبێت یا بەر بەقۆرخبوونی کەرەستەکانی بەرهەمێهێنان لە دەستی چەند کەسدا بگرین، ئیتر دەوڵەت بوونێکی خراپەکار نییە.

باکونین: بەڵام فیلۆسۆفیی بوونی دەوڵەت خراپەیە. هەموو دەوڵەتەکان ئازادییان تێدا نییە.

مارکس: بەڵام بە تێگەیشتنی توندڕەوانە و هەستێنیت لەمەڕ دەوڵەت،

زیان بە ئامانجی کارگەران دەگەیێنیت. تۆ تەنانەت سوود لە کارایی خۆت وەردەگریت و بەر بە بەشداری ئەوان لە هەڵبژاردندا دەگریت.

باکونین: من بە کارگەران دەڵێم، کە دەست بۆ کارێکی باشتر لە هەڵبژاردن بەرن. واتە جەنگین.

مارکس: تۆ پێش ئەوەی هیوای سەرکەوتن هەبێت، پێیان دەڵێیت بچنە پای جەنگ و ئەمە بۆخۆی جۆرێکە لە نالێپرسراوەتی. هەروا منیش هەنووکە پێت دەڵێم کە بەشێك لە کەموکورییەکانت ئاکارین و یەکێك لەوانە ئەوەیە کە ئارامت نییە. تۆ بەوەی کە لە سەنگەرەکاندا تەنانەت لەبەر هۆگەلێك کە باوەڕت پێیان نییە، تەقە بکرێت، خۆشحاڵ دەبێت، چونکە هەڵچوونەکانی تۆ هێور دەکاتەوە. تۆ هەرگیز خۆت بۆ چالاکییە ڕامیاریی و کەتوارییەکان تەرخان ناکەیت، چونکە ئەو کارگەلە پابەندی ئارامی، دیسپلین و بیرکردنەوەن.

باکونین: سەراپای تەمەنی من بۆ چالاکییە ڕامیارییەکان تەرخانە.

مارکس: ژیانی تۆ لەپێناو پیلانگێڕی ڕامیاریدایە، ئەوەش شتێکی ترە.

باکونین: تەواوی تەمەنی من لەنێو کارگەران، ڕێکخراوەکان، پاگەندە، فێربوون و .... بەسەر چووە.

مارکس: پەروەردەکردن بۆ چی؟

باکونین: بۆ شۆڕش. لەڕاستیدا من باوەڕم بەوە نییە کە کارگەران دەبێت وزەی خۆیان لە ڕێکخستن و دەزگە ڕامیارییە ساختەکان و لەناو میریی نوێنەراندا بەفیڕۆ بدەن.

مـــاركس: مـــن دەزانـــم ئـەم جـۆرە بیرکـــردنـەوانـە، لایـەنگریـــان لـەنێـــو پارێزەران، خوێندکاران و ڕۆشنبیرانـی «ئیتالیا» و «ئـەسپانیا»دا هـەیـە، بـەڵام کـارگـەران ڕێگـە بـە خـۆیـان نـادەن کـە کاروبـاری ڕامیـاریی وڵاتـی خۆیـان لــە دەرەوەی ئـەرکـەکـانـی خـۆیـان دابنێـن. ئارەزوومـەنـدکردنـی کـارگـەران بـە بـەشـداریـنـەکردن لـە ڕامیاریـدا دەبێتـە هـۆی ئـەوەی کـە ڕوو لـە کـەشیش و کۆماریخوازە بۆرژواکان بنێن.

بـــاکونین: «مـــارکس»ی خوشەویســـت، ئـەگـەر نووســـینـەکانی منـــت خوێندبنـەوە، ئـەوا باش دەزانیت کـە من بـەردەوام و بـە توندی دژی کلیسا و کۆماریخوازەکـــان بـــووم و لـەم بارەشـــەوە بۆچوونـەکـــانـی تـــۆ زۆر کۆنـەپارێزانـەن.

مــارکس: دۆسـتـی خۆشـەویـسـت، مــن هـەرگـیــز نکـۆڵـی لـەو خـاڵـە کـە تــۆ نـەفرەتـت لـە کـەشیشـان و کۆماریخوازەکـان هـەیـە، نـاکـەم ، بـەڵام ئـەوەی تـــۆ دیـــاری نـــاکـەی، ئـەوەیـە کـە بیروبـــاوەڕی تـــۆ لـەژێـــر کـــارایی گریمانـەکاندایـە.

باکونین: گاڵتـە دەکـەی «مارکس»ی خۆشـەویست.

مـــارکس: هـەرگـیــز، تـەواو بـەڕاســـتمـە. یـەکـەم تێڕوانینـەکـــانیت لـەمـەڕ ئازادی لـەبـەرچـــاو دەگـــرم. بـە قســـەکانتدا دیـــارە، کـە تـــاکـە ئازادی ویسـتراوی تـۆ، ئازادی تاکـەکـەسـییـە و لـە ڕاسـتیدا هـەمـان ئازادییـە کـە لـەلایـەن تیۆریکـارانـی بـۆرژوازی وەك هۆبز« Hobbes» ، لۆك «Locke» و میـــل «Mill» پشـــتیوانـی لێـــدەکرێت. کاتێـــك کـە دەربـــارەی ئازادی ڕادەمێنی، پێتوایـە کـە نابێت هیچ کـەس بـەسـەر کـەسی تردا زاڵ بێت. تۆ هـەموو کـەسێك بـە شێوەیـەکی جیـا و بـە هـەمـوو مافـەکـانییـەوە لـەبـەردەم هـەڕەشـەی سـەراپاگیری دەزگـە کۆمـەڵایـەتییـەکـان و کۆمـەڵییـەکـانـی وەك

دەوڵەتدا دەیبینی. تۆ هەرگیز وەك سۆشیالیستێکی ڕاستینە دەربارەی مرۆڤایەتی یا تاکەکەس وەك بەشێك لە کۆمەڵگە بیر ناکەیتەوە.

باکونین: جارێکیتر دەرکەوت کە گوێ لە من ناگری یا من دەرك ناکەی.

مارکس: پێموایە کە لە خۆت باشتر دەرکت دەکەم، چونکە ئەگەر هەڵهێنجانی تۆ لە دەوڵەت شتێك بێجگە لە دەزگەی ستەمکاری بەولاوەتر نەبێت، لەباری یەکەمدا خەڵکی تەنیا وەك کەسانی تاك ببینی، کە هەر یەکە ویست، ئارەزوو و بەرژەوندی کەسی خۆیان هەیە. وەها شێوە بیرکرنەوەیەك، لە تێڕوانینی تیئۆریکارانی بۆرژوازی لیبڕاڵ و ئێوە ئەنارکیستەکاندا هەمان وێناکردنی بۆ مرۆڤ و کۆمەڵگە هەیە. ئەنارکیزمی ئەنگۆ جۆرە ئازادیخوازییەکی توندڕەوانە و هیستریکییە. فیلۆسۆفی تۆ بەدیاریکراوی خۆویستانەیە و تۆ هەڵهێنجانێکت لە خود و ئازادی هەیە، کە سەرمایەداری بە سەرو سروشتەوە دەبەستێتەوە.

باکونین: من بەرژەوەندیم لە میتافیزیکدا نییە.

مارکس: بەڵام ئەنارکیزم گریمانەی میتافیزیکی لەخۆگرتووە. بەچاوپۆشی لەوەی کە دەرکی بکەی یا نا، بنچینە ئاکارییەکانیشی لێکچووی تەواوی بنچینە ئاکارییەکانی (کریستیانیزم)ن، کە بەهەرەوەزی و یارمەتی هەمووانی پشتئەستوورە و لە واژە کریستیانەکاندا بەڕستەگەلی وەك "جیرانی خۆتت خۆشبوێت" یا "خۆت بکە بەقوربانی کەسانی تر" دەردەبڕدرێن. بەڵام لە کۆمەڵگەیەکی سۆشیالیستیدا پێویست بە ئاوا دروشمگەلێك نییە، چونکە تاك لە کۆمەڵگە جیا نییە و نامۆ نییە بە خۆی و هاوسێکەی.

باکونین: لەبەر ئەوەی کە دەوڵەت هۆکاری ئەو لێکدابڕانانەیە، بێجگە

له لەناوبردنی دەوڵەت ڕێگەچارەیەکی تر لەبەردەمدا نامێنێتەوە.

مارکس: بەڵام وەها سڕینەوەیەك لە توانادا نییە، مەگەر ئەوەی هۆی بوونەکەی لە کۆمەڵگەدا لەنێو ببەین.

باکونین: هەر لەتەك ئەوەی بزووتنەوەی کارگەران توانایی بۆ هەڵوەساندنەوەی بەدەست بهێنێت، چیتر دەوڵەت پێویست نابێت.

مارکس: کەواتە بەم پێیە دان بەوەدا دەنێیت کە لە ئێستادا پێویستە؟

باکونین: بەڵێ، لە کۆمەڵگەی خاوەنداریێتی تایبەتیدا پێویستە، بەڵام پاش سەرکەوتنی سۆشیالیزم و دابەشکردنەوەی سەرلەنوێی خاوەنداریێتی تایبەتی لەلایەن سۆشیالیستەکانەوە ....

مارکس: بەڵام ئەمە جۆرێکی زۆر پاشوپێشکراوی سۆشیالیزمە، کە بەدوای دابەشکردنەوەی خاوەنداریێتییەوە. نەکا تۆش یەکێك لەو کەسانە بیت، کە پێیانوایە سۆشیالیزم بریتییە لە دابەشکردنی دادپەروەرانەی کاڵا لەنێو کەسەکان.

باکونین: بەدڵنیاییەوە یەکێکە لە ئامانجەکانی سۆشیالیزم.

مارکس: ئامانجی سۆشیالیزم زۆر لەوە سەرەکی ترە. ئامانج، گۆڕینی تەواوەتی مرۆڤ و دروستکردنەوەی مرۆڤێکی نوێیە. مرۆڤێك کە لە کۆمەڵگەدا لە خۆ نامۆبوونی ئەستەم دەبێت و ڕزگار دەبێت لێی. سۆشیالیزم ئەو ئازادییە بەدی دێنێت، کە لە ئەزموونەکانی پێشووتری مرۆڤایەتیدا بوونی نییە.

باکونین: تۆ ، ئازادی زۆر ناڕۆشن و مەتەڵاوی دەخەیتە ڕوو.

مارکس: تۆش، زۆر دایدەبەزێنی و پێتوایە کە لەم دونیاییەدا هەندێك کەس ئازادن و هەندێکی تر ستەملێکراو.

باکونین: هەر وایە، تەنیا کەمینەیەك ئازادن.

مارکس: من دڵنیات دەکەم، کە لە دونیای ئەوڕۆدا هیچ کەس ئازاد نییە. لە ڕووی (معنوی) و ئاکارییەوە، تەنانەت دەوڵەتمەندترین بۆرژواش ئازاد نییە. سەرمایەداریش وەك کرێکار کۆیلەی سیستەمەکەیە و هەر ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئازادی پرۆلیتاریا ئازادی مرۆڤایەتییە.

باکونین: بەڵام ئەوە ڕاستییە، کە کەسێکی دەوڵەتمەند هەرچی بیەوێت، دەتوانێت ئەنجامی بدات، بەڵام هەژارێك تەنانەت توانای دابینکردنی پێداویستییەکانی خۆی نییە.

مارکس: بەڵام هەڵبژاردن و دەستڕۆشتەیی سەرمایەدارێك لە چوارچێوەی سنووره فەرهەنگییەکانی سیستەمی بۆرژوایدایە، کە دان بە مرۆڤایەتی هەمووانددا نانێت. سەرەرای ئەوەش پێناسەی ئازادی بەم جۆره کە هەرکەس هەر کارێکی ویست بیکا، زۆر تەسکبیرانەیە.

باکونین: بەڵام هەر چۆن بێت زۆر لەو تیۆرییە کە دەڵێت "ئەوە بکە، کە دەبێت بیکەی -بەوە هەستە، کە بەسەردا سەپێنراوە-". وەك ئەوەی کە قەشەکان دەیڵێن "باڵاترین ئازادی ئەوەیە کە خزمەتی کلیسا بکەی" یا ئەوەی هێگڵ وتوویەتی "بالاترین ئازادی ئەوەیە کە گوێڕایەڵی دەوڵەت بیت" باشترە. من فرەتر تێگەیشتنی خەڵکە سادەکەم لا پەسەندترە، کە

دەڵێت "ئەوە بکە، کە پێت باشترە".

مارکس: بەڵام تۆ تا چەند سات لەوەوپێش، ئازادیت لە پشکوتنی تواناییەکانی تاکدا پێناسە دەکرد، کە هەرچۆن بووە لە سۆشیالیزمەوە نزیکە. کەسێکی سۆشیالیست بێگومان ئازاد دەبێت، چونکە کەسێکی گۆڕاو و سەرلەنوێ چێکراوەیە.

باکونین: بەڵام ئەگەر تاك خۆی ئازاد نەبێت، پەی بە تواناییەکانی خۆی نابات.

مارکس: باکونین، دووبارە بە یاریکردن بە وشە کورتەکانی بۆرژوا لیبراڵەکان فێڵ لە خۆت دەکەیت. بابەت ئەوە نییە کە ئادام سمیس و هاوبیرانی وی چی دەڵێن، ئەوەیە کە ئەگەر ڕێگە بە تاك بدەین ئازاد بێت، وی لانی زۆری هەوڵەکانی لە بەرژەوەندی خۆی ئەنجام دەدات، بەڵکو مرۆڤێکی ئابووریی هۆکاری کەسی بۆ باشترکردنی خۆویستنی خۆی هەیە.

باکونین: هەڵبەتە بەمەرجێك کە ئەو ڕاستییەی کە لیبراڵەکان لایەنگری خاوەنداریێتی تایبەتی و کێبڕکێن، لەبەرچاو نەگرین. من بۆخۆم باوەڕم بە هاوبەشیبوونی (سۆشیالیزەکردنی) هەموو شتێك هەیە.

مارکس: بەڵام بەرچاوترین سەرەتای فیلۆسۆفی تۆ ئازادی بێسنووری تاکە، بەو شێوە بەزوویی مرۆڤگەلێك دەبینین، کە دەیانەوێت لە خوانی پانوبەرینی سۆشیالیستی بۆخۆیان پشکیك بەرن و ببنە خاوەنی، چونکە لەتەك ئازادی تەواوی تاکدا، ناتوانرێت خاوەنداریێتی تایبەت نەبێت. لە وەها هەلومەرجێکدا لەتەك کەسێکی خوازیاری خاوەنداریێتی چی دەڵێی؟ یا بەبێ دەوڵەت و دەسەڵاتێکی تر کە توانای هەنگاونان بەرەو

سۆشیالیزم و ڕەتدانەوەی دژەکانی هەیە، چی دەکەی؟

باکونین: بەڵام بەخۆت وتت کەسێکی سۆشیالیست، مرۆڤێکی گۆڕا و دروستکراوە دەبێت و چیتر ئارەزووی خۆپەرستانە و خواستی خاوەندارێتی کە لە کۆمەڵگە بۆرژوازییەکاندا هەن، لەودا پەیدا نابن.

مارکس: سۆشیالیستێك کە من مەبەستمە، بەدڵنیاییەوە دەگۆڕدرێت، بەڵام کەسێکی سۆشیالیست کە تۆ مەبەستتە، هەرگیز سۆشیالیست نییە. تۆ لەمەڕ هەر کەسێك وەك یەکەیەك یا ئیمپراتۆرییەتێکی گچکە لە ماف و بەرتەری (امتیاز) دەدوێیت و من قسە لەسەر مرۆڤایەتی بەگشتی دەکەم. لە ڕوانگەی منەوە ئازادی، ئازادی مرۆڤە نەك ئازادی تاك.

باکونین: ئەمەش دووبارەی ڕوانگەی «هێگل»ە کە ئازادی بە واتای، ئەگەر ئازادانە ڕەفتار بکەین، ڕەفتارمان دەرخەری ئاکار و ویژدانمان دەبێت و وەها ڕەفتارێکیش لە ژیرییەوە سەرچاوە دەگرێت، کە بوونی لە دەزگەی دەوڵەتدایە.

مارکس: هێگڵ بە هەڵەدا نەچووە، چونکە تەنیا مرۆڤی ژیر دەتوانێت ئازاد بێت و کەسی ژیرە کە دەتوانێت پێش بڕیاردان ئەڵتەرناتیڤی هەبێت. بڕیاری نازیرانە هەڵبژێرێکی ئازادانە نییە. ڕەفتاری ژیرانەش واتە پەیبردن بە پێداویستییە سروشتی ومێژووییەکان لەڕاستیدا لە نێوان ئازادی و پێداویستیدا ناکۆکی نییە.

باکونین: بەڵام ئێمە لە بارەی ئازادی ویستەوە قسە ناکەین و ئەوەی مەبەستە، ئازادی ڕامیارییە، کە هیچ ئاڵۆزکاوییەکی میتافیزیکی نییە. ئازادی ڕامیاریی ئەوەیە کە هیچ جۆرە سەرکوت و ناچارکردنی ڕامیاریی بوونی نەبێت و بۆ دەرکردنی ئەوەش پێویست بەخوێندن لە

فیلۆسۆفیدا ناكات. تەنانەت مندالێكی نۆ سالانیش دەتوانێت بڵێت كە چەوسێنەر و چەوساوە كێن.

مارکس: هەروا منالّی 9 ساڵە بۆی هەیە ڕێگەچارەی دەستبەجێی گرفتەكە بەلەنێوبردنی دەوڵەت بزانێت و سەرەنجام ببێتە ئەنارکیست. هەڵبەتە کەم تەمەنی وی پاساوێكی باشە بۆ گەمژەیەتییەكەی.

باكونین: منالّ و فیلۆسۆف هەردووك دەكەونە هەڵەوە. و گشت بەڵگە و پالّپشتە گرفتپەسەندەكانی تۆ لەمەڕ ئازادی شتێك بێجگە لە باوەڕەكانی هێگڵ و ڕۆسۆ نین: "دەتوانرێت لە ڕێگەی زۆرەوە مرۆڤ ئازاد بكرێت – مرۆڤ تەنیا لە بوونی ڕژێمێكدا ئازادە-".

مارکس: هەڵبەتە كە بەزۆر دەتوانرێت مرۆڤ ئازاد بكرێت. بەو واتایەی كە بەزۆر ناچاریان دەكەین، كە ژیرانە ڕەفتار بكەن یا لانیكەم بەر بە ڕەفتاری ناژیرانەی وان بگرین.

باكونین: بەلاّم ئەو ئازادییەی كە بەزۆر بەسەر خەڵكدا بسەپێنرێت، شایستەی ناوی ئازادی نییە.

مارکس: گرنگی كەتوارەكان لە ناو زیاترە.

باكونین: زۆر باشە. با سەرنجی كەتوارەكان بدەین. ئەگەر ئازادی لە ڕێگەی زۆرەوە بێت، لەو بارەدا كۆمەڵگە بەسەر دوو چیندا دابەش دەبێت. دەستەیەك كە زۆر دەكەن و دەستەیەك كە ئازادیان بەسەردا دەسەپێنرێت. بەم جۆرە لە كۆمەڵگەی بێچینی سۆشیالیستیدا دوو دەستە خەڵك پەیدا دەبن: فەرماندەر و فەرمانبەر (سەروەر و ژێردەست)، بالا و پایین.

مارکس: هەڵبەتە ڕەوانگەیی هەندێك لە چاو ئەوانی تر لەپێش دەبن و من بەو جۆرەی کە پێشتر وتم، کۆمەڵگەی سۆشیالیستی بەتایبەت لە قۆناخی یەکەمدا دەبێت بەڕێوە ببرێت. ئاساییە ئەلتەناتیڤێکی هەمان بورجی بابل بێت. دونیایەك کە تێیدا هیچ کەس نازانێت چی بکات یا چ چاوەڕوانییەکی هەبێت، دونیایەکی بێدیسپلین و ئاساییش، تەنیا پشتبەستن بە ڕێکەوتنەکان. ئەنارکیزم واتە بێسەرەوبەرەیی و من ڕکم لێی دەبێتەوە و ئەگەر وەها شێوەیەکت لەلا پەسەندە، ئەوا لەبەر هەستیارییەکە کە لە تۆدا بۆ ژیانی کامەرانی «بۆهێمییەکان bohemian» هەتە. ئاساییە پاش دژوارییەکان و توندوتیژییەکانی فێرگەی سەرەتایی و دیسپلینی خێزانی خانزادەیی و فێرگە سەربازییەکان، هۆگری بێسەرەوبەرەیی بیت. بەڵام ئەگەر کەمێك بیر بکەیتەوە، بۆت دەردەکەوێت کە بۆچ وەها بێسەرەوبەرەیییەك لات دڵگیرە.

باکونین: تۆ قسە لەسەر سۆشیالیزمێکی کرچوکاڵ قسە دەکەیت و وەها هەڵنێنجانێکت لە ئەنارکیزم هەیە. هەڵبەتە بۆ کەسێکی نەخوێندەوار، ئەنارکیزم هاوواتای بێسەرەوبەرەیی و ناڕێکوپێکییە، بەڵام کەسێکی خوێندوو دەبێت بزانێت، کە سەرچەشمەی واژەی ئەنارکیزم، بۆ زمانی یۆنانی دەگەڕێتەوە و بە واتای نەیاری لەتەك میری ودژەسەروەری دێتەوە و ئەوە جۆرە خورافاتێکە کە نەبوونی میری بە بێسەرەوبەرەیی و ناڕێکوپێکی بزانین. ئەوڕۆکەش بە سیستەمترین وڵاتانی ئۆروپایی ئەوانەن، کە تێیاندا فشاری میری لەسەر خەڵك کەمترە. من تێناگەم دەتەوێت باس لە چی بکەیت، کاتێك کە باس لە ژیانی بۆهێمییەکان دەکەیت. من بۆخۆم هیچ هۆگرییەکم بۆ بێسەرەوبەرەیی نییە.

مارکس: بەڵام زۆر شەیدایانە قسە لەسەر خوێن و ئاگر و تێکدان دەکەی.

باکونین: ئەوە تەنیا بەخەباتەوە پەیوەستە. لەوانەیە من بۆ شۆڕش لە تۆ پەلەتر و نائارمتر بم. بەڵام دڵنیات دەکەم کە ئەنارکیستەکان وەکو خۆت لە سیستەمی سۆشیالیستیدا ئارەزوویەکی فرەتریان بۆ ئارامی هەیە.

مارکس : وەها خۆزگەیەك کەتواری نییە، چونکە لە دەرەوەی دەوڵەت ئاسایش و ڕێکوپێکی بوونی نییە. شۆڕشەکەی ئەنگۆ بێجگە لە کوشتوبڕ و فریاگوزاری هیچیتر نییە.

باکۆنین: ئەی مارکس شۆڕشکەی تۆ، شتێك لە کۆیلایەتی خراپتر بەرهەم دەهێنێت.

مارکس: دۆستی ئازیز، دەزانیت کە ئێمە هەردووکمان کەتووینەتە بەر جەور و ستەم و ڕکەبەری بۆرژواکان. ئەگەر ئەم گفوگۆیانە درێژەیان هەبێت، دەترسم چیتر هاوەڵی سۆشیالیستی یەکتر نەبین.

باکونین: کەمێك ئاوی گەرم پەیدا بکەم، چایەکەمان سارد بووەتەوە.***

پەراویزەکان:

بۆ خوێندنەوەی وەرگێڕانە فەرەنسییەکەی سەردانی ئەم لینکە بکەن:
http://www.theyliewedie.org/ressources/biblio/fr/Cranston_Maurice_-_Dialogue_imaginaire_entre_marx_et_Boukharine_-.html

بۆ خوێندنەوەی وەرگێڕانە فارسییەکەی سەردانی ئەم لینکە بکەن:

http://asre-nou.net/1384/shahrivar/15/m-marx-bakunin.html

* هەرچەندە لە وەرگێڕانە فارسییەکەدا تایتڵی گفتوگۆکە ئاوا (گفتگوي **مارکس** و باکونین دربارەي آنارشیسم) هاتووە، بەڵام لەبەر ئەوەی کە لە وەرگێڕانە فەرەنسیەکەیدا بەم جۆرە نووسراوە، ئەوم بە ڕاستر زانی. **و.ک**

بەداخەوە پێشەکییە فارسییەکە تەواوی ئەو پێشەکییە نییە کە لە وەرگێڕانە فەرەنسییەکەیدا هاتووە، ناگرێتەوە و وەهای نیشان داوە کە ئەم گفتوگۆیە ڕوویداوە، بەڵام بەخۆی ئاوا هاتووە IMAGINARY DIALOGUE) MARX AND BETWEEN Bakunin, TEXT OF MAURITIUS (CRANSTON, released in 1962 in the B.B.C. in London، هەروەها کێشمەکێشی ئەو دووانە لەسەر سەپاندنی ئۆتوریتە بەسەر نێونەتەوەیی یەکەم و ڕەتکردنەوەی بوو. **و.ک

*** ئەم بەشە لە دەقە فارسییەکەدا نەهاتووە و من لە دەقە فەرەنسییەکە وەرم گرتووە. **و.ک**

Imaginary dialogue between

Karl Marx & Mikhail Bakunin

by:
Morris Cranston

Translation from Persian by:
Hezhên

published by:
Kurdistan Anarchist Forum

February 2010